

Oligarquia, fiscalitat i règim municipal al món urbà de la Catalunya medieval (Cervera entre 1026 i 1430)

Max Turull i Rubinat

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**OLIGARQUIA, FISCALITAT I REGIM MUNICIPAL AL MON
URBA DE LA CATALUNYA MEDIEVAL (CERVERA ENTRE
1026 I 1430).**

Max TURULL I RUBINAT

**Tesi Doctoral dirigida pel
Dr. Manuel RIU I RIU**

**Departament d'Història Medieval,
Paleografia i Diplomàtica.
Facultat de Geografia i Història**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Barcelona, juny de 1989.

VII. HISENDA MUNICIPAL

1. ORIGENS I DISPOSICIONS JURIDIQUES GENERALS

L'emergència de la hisenda municipal és un fenomen tardà. Si els primers símptomes d'organització política es documenten a finals del segle XIII, l'organització administrativa o financera de la comunitat aparenta ser un fenomen de finals del segle XIII i sobretot durant la primera meitat del segle XIV. I diem aparenta perquè això és el que es dedueix si analitzem amb rigor la documentació a l'abast. Si la Confraria del 1182, o el Consolat de 1202 ja implicaven una incipient i embrionària organització de la hisenda comunal, no ho sabem; com a mínim no en tenim cap referència creïble. Ja s'ha indicat oportunament que els tributs pertanyents al rei eren administrats i recollits pel batlle reial en aquell període pre-municipal.

La primera notícia explícita que implica una primera organització administrativa ens arriba el 1270. Precisament es reconeix en els prohoms de la vila la capacitat de canalitzar la recaptació de tributs destinats al rei. Deixa de ser el batlle o qualsevol altre funcionari reial qui es responsabilitza d'arrecplegar els impostos, i assumeix aquesta activitat aquella institució de govern local que s'està desenvolupant. Es tracta, senzillament, d'un traspàs de competències.

"Ita tamen quod nos ipsorum taxationem compoto nostro percipere non teneamur sed vos ipsam recipiatis et nobis de ipsa questia tota seu servicio satisfacere teneamini" (1)

La concessió de 1270 no capacitava la Universitat a disposar de recursos propis, sinó només a fer d'intermediària entre els veïns els individus, com a subjectes fiscals i el rei.

¹ AHCC Pergamins s/n; LP 1270 març 11. 7r.

"Que tots los veïns de Cervera sian tenguts de pagar en questes, et si aquells que han castells fora la dita villa se desexiran de veynat, que los prohomes los puxen encara taxar en questes e en serveys axí com si heren dins".

No és la Universitat com a persona jurídica i ens col·lectiu qui paga questia, sinó els veïns en tant que sotmesos al seu senyor jurisdiccional, que és el rei. En aquest camp de la hisenda, el Consell s'enceta canalitzant els tributs de cada veí. En canvi, més endavant veurem que la questia, per exemple, s'exigeix a Cervera, i aleshores és el Consell qui ha de decidir com es reparteix la càrrega entre els veïns. Això no obstant, el privilegi de 1270 ja fa esment a "Taxare et taxeris in dictis questiis et serviciis"; és probable que es tracti ja d'una forma complexa de taxació proporcional. El cas és que només dos anys i mig després, el setembre de 1272, un altre privilegi de Jaume I especifica millor el criteri que s'utilitzaria per cobrar dels veïns (2). El document és interessant per diversos motius.

- Per primera vegada es fa referència a impostos de caràcter municipal: "(...) super questiis, serviciis et aliis exactionibus regalibus et vicinalibus (...)"

- Decididament els béns dels veïns són taxats en el sentit d'avaluats, preuats i estimats, la qual cosa implica que el nivell de riquesa de cada ciutadà incidia en la quantia de l'impost: "(...) quodcumque bona sua minus valere et ea bona valeant plus quam ipsi iurent () estimare et apreciare quantum ipsam bona valuerint (...)"

- Cada un dels veïns havia de confessar els béns que posseïa, i ho feia sota jurament. Com dèiem queda exclosa la idea que tothom pagava una mateixa quantitat fixa

- També es reconeix explícitament el poder i la capacitat dels paers per a esmenar i corregir aquelles confessions fraudulentament dels veïns que avaluaven per sota de la realitat dels seus béns

"Que los paers de Cervera puxen taxar los veïns de la dita vila après que ab sacrament hauran manifestat los bens per mes bens que no hauran manifestats" (3)

2 AHCC Pergamins s/n, LP 1272 setembre 3, 7r 7v

3 El text, referent al privilegi de 1272, procedeix del Llibre dels Privilegis, redactat el 1360, i no del pergami original, d'aquí que s'usi el concepte "manifest", que no

Després de 1272 no trobem cap altre privilegi que modifiqui o aportï res de nou en la hisenda municipal fins 1311 i 1323. La concessió de Jaume II va estretament lligada als principis exposats el 1272. Tant les talles, les questies com qualsevol altra exacció que es replegués a la vila, hauria de fer-se "per sou e per libra" (4). Si el 1272 es reconeixia que es taxaven els béns dels veïns, el 1311 s'insistia en el mateix sentit, i el 1323 s'especificava que aital estimació hauria d'atànyer per separat als béns mobles i als immobles (5).

Però el motiu principal d'aquest privilegi de 1323, que troba el seu precedent més immediat en el de 1311, no era aquesta diferenciació que sembla endevinar-s'hi, sinó el d'insistir que en el pagament de tributs reials o venials calia aplicar un criteri proporcional, i pagar cadascú segons les seves pròpies possibilitats. Aquest sistema més equitatiu ja s'hauria d'haver aplicat -teòricament- com a mínim des de 1272. Ara, el 1323, el rei hi insistia de nou, la qual cosa ens indueix a pensar que els sectors més potents econòmicament, des del govern local, no practicaven el sistema proporcional, sinó el de pagar un tant tothom igual, amb el que el principi de pagar segons les seves possibilitats no era observat malgrat la insistència dels anys anteriors. El privilegi de 1323 volia posar terme a aquella extorsió

"et nullus de cetero premissorum actione ultra vires facultatum suarum ex huius modi tallis agravetur" () "Ita quod de maiori summa universaliter contribuenda facta taxatione cetera quantitatis ad libram vel solidum quilibet iuxta taxationem impositam libere vel solido solvat in permissis questis comunibus et aliis supradictis partem eum contingentem

apareix en el text llatí de finals del segle XIII. En català, reproduïm les rubriques de 1360, i en llatí la còpia de l'original

4 AHCC Pergamins s/n LP 1323 octubre 28, 13r-13v. El principi de proporcionalitat expressat amb la fórmula "per sou i per lliura" es troba també a Puigcerdà 1269, Montblanc, 1283, Tarrega, 1313, Tarragona, 1403, etc. (FONT RIUS "La administració financiera de los municipios catalanes" nota 75).

5 El 1331 es diu que questies talles etc "sien tallats desengualment, per so e per lliura" (AHCC Pergamins s/n, LP 1331 setembre 10, 21v-23v). I el 1378 es diu "rehebre los deutes de la dita universitat per mobile e per siti per sou e per lliura" (AHCC Manifest M-1378, 1r).

in illa prout vires facultatum cuiuslibet in numero ascendenti vel descendenti exigent et requirent (...)"

De manera que poc a poc s'anava perfilant una part molt important de la hisenda local: el criteri i el mecanisme a seguir a l'hora de recollir tributs, ja fossin destinats al rei o bé a la pròpia Universitat. S'haurà fet referència a questies, serveis (reials) i talles, però no s'haurà disposat res quant a l'organització interna i administració material dels recursos recollits d'entre els veïns. És obvi que a algun tipus d'organització existia, però deuria ser quelcom senzill i rudimentari. El gran salt qualitatiu pel que fa a l'organització d'un sistema administratiu eficaç que va tenir aplicació pràctica, és obra del privilegi d'Alfons III de 1331, ja que no només desconeixem l'aplicació real de les mesures dictades el 1311, sinó que el privilegi de 1331 sembla voler posar remei a una suposada no aplicació de les reformes en l'administració financera a començaments de segle. El de 1331 és el mateix document que reestructura a fons tota l'organització política i institucional del govern local. La hisenda municipal es troba en aquest context que tant canviarà.

La reestructuració de 1331 no va ser fruit tan sols d'una evolució espontània de les institucions, sinó que cal entendre-ho com la reacció del rei -alertat per alguns grups socials descontents- a un estat de coses corrupte i decadent que ja s'havia intentat solventar el 1311 (6). El canvi de 1331 era

⁶ Sobre 1311 (ACA Reg. Can. 208, 70r.) ens reinetem a IV. 3.2 d'aquest mateix treball, on ja hem tractat els aspectes que feien relació amb aquest tema. Aleshores indicàvem el següent: "Dins del camp de les finances, els consellers no només hauran d'aprovar les despeses superiors als cent sous barcelonesos, sinó que també han de participar en la tributació i tixació dels impostos que cobrava el Consell. Per fer eficaç aquesta nova administració, s'hauran de tenir dos llibres de comptabilitat: l'un en mans dels jurats, i l'altre per als consellers. Tant en l'un com en l'altre s'anotaran les despeses i els ingressos de la Juradia, de manera que la comptabilitat d'un any no podrà de cap manera arrossegar-se ni restar pendent en els llibres dels jurats i consellers de l'any sobre. La capacitat fiscal del Consell es basarà en la recaptació de questies i comuns, que caldrà recaptar de forma proporcional a les possibilitats de cadascú. Els jurats i consellers nomenaran alguna persona per a taxar les questies i comuns que els veïns hauran de pagar, i públicament atorgaran la recaptació dels dits tributs a aquella persona que, sent idònia i suficient, ofereixi un preu més baix per a fer-ho. Però de cap manera els jurats podran imposar, manar ni retenir el cobrament de questies una vegada el seu manament d'un any s'hagi exhaurit. El privilegi prohibeix expressament que els jurats, en virtut del

una decisió política que va portar un notable progrés en el camp de la hisenda municipal.

Fins 1331 l'administració dels recursos econòmics, tant si es destinaven al patrimoni regi com al local, era responsabilitat dels propis paers o jurats que ostentaven el govern del municipi. Control polític i econòmic anaven estretament lligats: tant, que eren aquells paers o jurats qui posseïen materialment els diners de les recaptacions. Els prohoms de Cervera s'havien queixat a Alfons III que els jurats es quedaven diners recollits de la universitat destinats a questies; es queixaven igualment que les imposicions eren prou rendibles com per a que s'hi notés, i que els comptes d'un any no eren fiscalitzats a l'acabar l'exercici corresponent (7). En definitiva, cal entendre que els jurats tenien el control directe del metàl·lic.

Amb el privilegi de 1331 cristal·litza gairebé definitivament una organització de la hisenda municipal relativament autònoma de la funció política. A grans trets ja que després ens hi estendrem millor, el privilegi regula el següent:

1.- Els paers perden el control directe i material dels diners, els quals han d'estar dipositats en una caixa a la Casa de Santes Creus a Cervera

2.- Aquesta caixa de cabals té tres claus i tres panys, que estan en poder, una per a cada un, d'un prohoms elegit pel Consell, dels paers, i de l'escrivà del Consell

3.- L'escrivà era l'encarregat de rebre els "albarans" de dades i rebudes (entrades i sortides)

4.- Obligatorieta dels paers de retre comptes de la gestió al final del seu exercici.

5.- Les talles, questies, etc s'havien de recollir per sou i per lliura a partir dels béns estimats que els veïns havien manifestat, podent esmenar la relació de béns

seu ofici, siguin exempts i immunes del pagament de questies i comuns. En canvi, retiraran cadascun i cada any un salari de 40 sous b. Finalment, els col·lectors de les questies i comuns hauran de passar comptes amb els jurats de l'any següent al que hagin recollit els tributs.

⁷ ACA (Cartes reials, s/d). Text conegut per una transcripció facilitada per Manuel SANCHEZ MARTINEZ.

6.- Es regula còm ha d'actuar i quant ha de cobrar el "cuyidor" de les questies i talles.

7.- Els "clavers" només poden pagar despeses degudament autoritzades.

8.- Els paers no poden nomenar directament auxiliars per replegar questies, sinó que han de fer-ho sota el control dels consellers.

L'aportació més important és que es dóna peu a l'existència d'un funcionari especialitzat exclusivament de la comptabilitat municipal.

També s'aconsegueix certa independència en la gestió de la funció política i l'administració dels recursos econòmics. El sistema financer, en general, esdevé més complexe, controlat pel Consell sencer, i més eficaç (8). Al llarg de tot el període que ens ocupa, l'única modificació substancial va ser l'aparició del del Racional, que substituïa els oïdors de comptes. Per tant, podem dir que l'organització institucional de la hisenda local restà fixada amb el privilegi d'Alfons III.

Un privilegi de Pere III el 1373, el contingut del qual es repetia en una disposició de l'Infant Joan el 1379, ajustava aspectes que arrencaven de finals del S.XIII i començaments del XIV. Segons ambdós textos, quan un veí renunciava a la seva ciutadania i traslladava el seu domicili, abans havia de pagar la part proporcional que li corresponia dels deutes que la vila havia contret (9).

Si el privilegi de 1331 regulava els trets principals de la hisenda local, la fixació gairebé definitiva que havia de durar fins la Nova Planta del segle XVIII és fruit de la instauració a Cervera de l'ofici de Racional per Joan I l'any 1392. Més endavant ens ocuparem d'aquest funcionari municipal, però ara avançarem la incidència que va tenir respecte el funcionament institucional de la hisenda municipal.

Documentació de començaments del segle XVIII resumeix així el privilegi atorgat per Joan I aquell any de 1392 (10):

8 Vid. dins d'aquest capítol l'epígraf dedicat als funcionaris responsables de l'administració de la hisenda local.

9 AHCC Pergamins s/n; LP 1373 maig 20, 118r-119v; LP 1379 març 19, 141v-143v; Claveria 1379, 71r.

10 AHCC Quistia 1715-1719, 1r-3v. En endavant ens referirem a aquest mateix document.

"Atendiendo a los inconvenientes, disturbios y considerables expensas que arrastra la reposición de quantas ya habilitadas y transactas, previniendo estos inconvenientes y zelando la quietud de esta ciudad que como dize el adagio Quantas viejas, riñas nuevas, concedió un privilegio en el año de 1392 en que da facultad a la ciudad para establecer un officio con nombre de racional, atribuyendola y otorgandole el poder de definir, decidir y terminar las quantas de los pañeros (añora regidores), clavario, administradores y demas, y que su decisión y terminación de quantas tengan fuerza de cosa juzgada y transacta, y que sea executado por el bayle sin tener apellación alguna."

El document, redactat amb posterioritat al Decret de Nova Planta (DNP), expressa que aquella organització de la hisenda municipal s'havia observat ininterrompudament fins 1714, estant vigent tres-cents vint-i-sis anys seguits. El mateix text explica la dinàmica i el funcionament de l'aparell administratiu. De fet es tracta d'incloure la figura del Racional dins l'organigrama dissenyat l'any 1331.

Per començar s'indicava que els regidors (abans eren els paers i consellers) no tenien contacte directe amb els diners de la universitat. L'administració dels recursos econòmics, doncs, comptava amb un col·lectiu de personal especialitzat que depenia de l'òrgan polític i director que era el Consell o Paeria. El Clavari només feia els pagaments acreditats amb els respectius albarans ("polizas") que havia ordenat el Consell ("Ayuntamiento") i tramitat l'escrivà, amb el visat del Racional que registrava aquelles ordres de pagament en el seu llibre. L'escrivà també anotava aquells albarans en un volum seu. El Clavari, doncs, només efectuava el pagament que comptava amb el corresponent albarà o autorització de Consell. Encara existia una altra figura: la del subsíndic (11). Distribuïa el precís (suposem que es tracta de diners); presentava al Consell el seu memorial de despeses; examinava les partides, i, un cop habilitades (aprovades), es manava a l'escrivà que fes l'albarà d'aquella quantitat decidida. Després, com hem dit, era visada pel racional i comptabilitzada, anotada també per l'escrivà, i finalment pagada pel Clavari.

Acabat un exercici, es feia "residencia general de las quantas". Amb aquest motiu es reunien a la Paeria els comptadors

¹¹ Tot i que l'existència del subsíndic reclama la d'un síndic, no ens ha estat possible de documentar aquest personatge entre l'organització administrativa del municipi de Cervera.

(que eren quatre), el Racional, el Clavari, i l'Escrivà. Tots ells havien estat nomenats pel Consell al començar l'any.

Els regidors (paers i consellers) no s'havien de sotmetre a aquella auditoria econòmica perquè no havien de donar comptes de res ja que no havien manipulat diners. Els comptadors -que són la continuació d'aquells oïdors de comptes del segle XIV- elaboraven els seus propis quaderns on hi anotaven els càrrecs o quanties, i la data que s'efectuava, amb els albarans que presentava el clavari. Aquesta comptabilitat es contrastava amb els registres del Racional i de l'Escrivà. Si al final de l'exercici el Clavari "queda alcanzado" (presentava dèficit: havia pagat més que no recursos hi havia), aleshores se li continuava el deute en el llibre del Racional. Per contra, "si alcanza", se li donava un albarà "para satisfacción". Amb la presència dels comptadors com a testimonis, el Racional signava el resultat dels comptes al peu de la suma i la data. El mateix Racional continuava el finiquito en el seu llibre al peu de la suma de les dades del Clavari.

Així s'enllestien els comptes, "teniendo fuerza de cosa juzgada y transacta sin tener apelación alguna, sin que nunca aya avido exemplar en contrario". I d'aquesta manera s'havia fet durant més de tres segles sense cap mena d'alteració ni canvi.

2. FUNCIONARIS DE L'ADMINISTRACIÓ ECONOMICA

2.1. Clavari

Tot i comptant amb una interessant sèrie documental de volums de clavaria del segle XIV (12), l'estudi d'aquest càrrec institucional municipal no és gaire prometedor. Aquesta documentació és imprescindible per estudiar la hisenda municipal, però l'estudi de l'ofici de clavari sols és nodreix de referències indirectes i molt puntuals.

L'aparició del càrrec de clavan dins l'entramat municipal (o el que és el mateix: la institucionalització d'un responsable de l'administració de les finances locals) fou un fenomen paral·lel i coetani a la maduració del règim municipal. En certa mesura n'era un resultat i un clar exponent. La figura del clavari és un senyal força significatiu de que el règim municipal a Cervera havia entrat en un procés substancialment institucional i força madur en aquest sentit (13)

D'altra banda, aquesta complexitat dels governs locals i la consegüent "especialització" de les responsabilitats municipals, va ser un fenomen general als municipis catalans. Més tard o més d'hora, entrat el segle XIV, els municipis van veure institucionalitzar la figura del clavari amb aquest o amb un altre nom. És evident que l'administració de recursos econòmics va ser una de les principals activitats i competències dels primers òrgans de govern local. Des del moment que el monarca autoritza als prohoms a taxar els béns del veïns i recollir tallies, es fa palès que el Consell administrará recursos. I si té uns ingressos també és lògic que tingui despeses. En definitiva estem parlant de comptabilitat municipal, que en un principi deuria estar exercida pels mateixos càrrecs polítics (paers, jurats...) en tant que funció inherent al càrrec.

El fenomen que observem a començaments del segle XIV és una mena d'especialització de les funcions. Un sol personatge es

¹² Amb un estat de conservació irregular tenim a l'abast volums de clavaria dels anys 1333, 1337, 1338, 1340, 1349, 1355, 1356, 1360, 1363, 1372, 1373, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1383, 1384, 1385, 1388, 1389, 1395, 1397, 1399, 1400, etc...

¹³ Un fenomen semblant i paral·lel s'observa en la vertebració d'una administració territorial sòlida i complexa. Vid. Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUES "Els funcionaris i l'administració reial a Catalunya (segles XIII-XIV)", La societat barcelonina a la baixa edat mitjana (Barcelona, 1983), 137-150.

preocuparà de la hisenda local, però com a funcionari o individu que ocupa un càrrec administratiu, mai polític.

A Saragossa l'administrador del patrimoni municipal rebia el nom de "mayordomo", i està documentat des de 1311 (14). A Vic la gestió de la comptabilitat municipal la duia a terme un clavari a partir de 1315 (15), i a Manresa el clavari substituï els consellers en aquesta feina des de 1323 (16). A Cervera coneixem millor els orígens d'aquesta institució que no pas el seu desenvolupament. En un document que caldria datar entre 1327 i 1330, els veïns de Cervera s'adreçaven al rei amb un seguit de denúncies sobre l'actuació dels jurats. Entre d'altres fets denunciaven que els jurats tenien molts diners de la vila i que, sense negar l'acusació, s'abstenien de tornar-los adduint que tots els correligionaris seus -jurats- feien el mateix (17).

Aquest episodi, a més de revelar un grau de corrupció considerable, també sembla denotar que no existia cap càrrec preocupat de tenir -administrar- els diners del comú. Recordem que, com a mínim des de 1272, els paers tenien facultats per taxar els béns dels veïns que ho feien fraudulentament (18), la qual cosa sembla implicar un substrat d'hisenda local. D'altra banda, per exemple, algú havia d'administrar els diners que, des de 1275, pertocaven als paers de la tercera part dels bans imposats quan algú infringia certes normes (19)

El desgavell general que s'observa del contingut d'aquella lletra de denúncia contra els jurats deuria precipitar els canvis en el regim municipal impulsats per Alfons III l'any 1331. Efectivament. El privilegi reial d'aquest any, que tant sovint mencionem, és una clara reacció al desordre precedent.

14 M^a Isabel FALCON PEREZ: La organización municipal de Zaragoza en el siglo XV (Saragossa, 1978), 93-94

15 E. JUNYENT La Ciutat de Vic i la seva història (Barcelona, 1976), 96

16 SARRET Historia de Manresa V, 48 (FONT "Organos y funcionarios de la administración económica en las principales localidades de Cataluña", Finances et comptabilité urbaines du XIIIe au XVIe siècle (Brusel·les, 1964), 257-275)

17 ACA Cartes reials, s/d

18 AHCC Pergamins s/n, LP 1272 setembre 3 7r

19 AHCC LP 1275 febrer 8, 8r

La formació d'una oligarquia local i la corrupció política s'intentà d'evitar introduint un sistema d'insaculació mixta. La solució a la corrupció administrativa compta amb dues mesures importants: d'una part la introducció de dos càrrecs "especialitzats" i tècnics. Ja hem vist que l'escrivà -que era un notari- no podia modificar els acords escrits del Consell si no era amb el consentiment dels consellers. I pel que fa a l'administració dels recursos de l'erari municipal introduïa la figura del clavari.

De manera que aquella maduresa institucional de que parlàvem fa poc, a Cervera es precipità i va cristal·litzar manifestant-se com un recurs o una solució al desgavell hisendístic imposat per una determinada oligarquia en el govern local (20)

El clavari era una figura clau dins del nou organisme institucional, però en el document de 1331 encara no apareix del tot definit:

"Volem emperò que ls desús paers o conseylers no tinguen l'aver de les tayles o cumuns e d'altres exaccions o feyts a Nos o a la dita vila pertanyes, abans sie posat en la Casa de Santes Creus de la vila en una caixa III claus de III diverses claus, de les quals tingue la una I prom de la dita vila qui sie elet per lo dit conseyl, e altra los dits paers, e la romanent tingue lo escrivà del dit conseyl, lo qual escrivà aye a rebre tots albarans de dades e de rebudes del dit aver desus dit. E scriure les escriptures necessàries als dits paers o conseylers o conseyl, desus dit ...Mars los clavers o aquels qui tenran les dites claus de la caixa, aquela cosa pagen axi com segons veritat trobaran que affer face " (21)

Per tant, quedava clar que, sobretot, els paers no podien tenir els diners de les talles o qualsevol altra exacció, sinó que aquelles havien de guardar-se en una caixa de cabdals. Aquesta caixa només podia obrir-se accionant tres claus en tres panyes diferents, de manera que calia l'acord de tres personatges

20 L'anàlisi dels dos primers exercicis es interessant en aquest sentit. Poden veure's les conclusions de TURULL El règim municipal de Paeria...

21 AHCC Pergamins 29; publicat per CANELA, TURULL "Tres pergamins inèdits. ."

diferents (només un dels quals era paer) per accedir als diners custodiats.

Les claus les tenien: una un prohoms nomenat pel Consell a tal efecte; una altra els paers; i la tercera l'escrivà. En aquest moment el responsable d'anotar les entrades i les sortides era el mateix escrivà de la Paeria. El prohoms elegit pel Consell en principi no tenia cap altra feina que responsabilitzar-se d'una de les tres claus. Però més tard el privilegi especifica que els posseïdors de les claus només hauran de pagar aquelles coses "així com segons ventat trobaran que affer façe". Entenem que actuar rectament deuna referir-se a l'obligació de pagar només les despeses autoritzades per l'òrgan polític (el Consell) per mitjà dels "albarans" que havia distribuït

De fet aquests primers anys no hi havia un clavan, sinó tres. El text anomena com a "clavers" aquells qui tenen les claus. La derivació de "claver" a clavan i clavaria és òbvia.

Però la indefinició inicial -aviat diluïda-, no obstant esdevé en l'autòna i responsabilitat de dur un llibre de comptabilitat. Ja el 1311 s'havia disposat que tant els jurats com els consellers disposaven d'un llibre en el que anotaven les entrades i les despeses del municipi, però no hi havia encara un individu especialitzat en aquesta administració. El 1331 el llibre de comptabilitat no era responsabilitat d'un prohoms assignat pel Consell, sinó de l'escrivà. Aquesta situació no tardaria en canviar, ja que poc temps després la documentació esmenta el nom de clavan de forma inequívocament personal, i en absolut col·legiada (22). El clavan era l'encarregat de rebre els diners pertanyents al Consell i també pagar-ne les despeses corresponents. Aquesta activitat administrativa i comptable donà lloc a la interessant sèrie dels llibres de clavaria.

Resumint. D'una administració dels recursos per part del propi òrgan executiu es va passar a una descentralització de la responsabilitat de l'administració econòmica municipal en tres persones, l'absència o el desacord d'una de les quals impossibilitava l'accés als diners. I d'aquest estadi transitori es va passar a una responsabilitat individual centralitzada en un càrrec desvinculat a l'executiu i -aparentment- sense poder polític.

La documentació ens ha permès de resseguir tots els passos del procés. L'any 1332 les claus de la caixa de la Casa de

22 El 30 d'abril de 1332 es elegit clavan Ferrer de na Burgesa, qui no desitja ocupar el càrrec. En lloc seu el Consell tria Pere de Berga, i exorta a l'anterior clavan a tornar la clau sempre segons la forma del privilegi (AHCC Consells 1332, 1333, 8v).

Santes Creus encara estaven repartides, per la qual cosa és fàcil pensar que la comptabilitat continués portant-la l'escrivà:

"(...) fos assignat en clavari en Pere de Berga, apothecari, en presència del Conseyll fo liurada la clau de la Caixa de Santes Creus a lo dit Pere de Berga (...)" (23)

De totes formes, ara i en endavant es parla de l'elecció de clavari:

"encara assignaren e elegiren en clavari segons la forma del Privilegi en Guillem de Loberola" (24).

Després de 1333 no tornem a tenir informació sobre el clavari fins 1373. En aquesta ocasió el text es refereix al "bosser" com a sinònim de clavari (25), la qual cosa no deixa d'oferir-nos un cert matis de custodiador dels diners (26). Però el mateix document fa esment a l'elecció d'un sindic per establir les seguretats suficients amb el dit "bosser". Això afegeix una possible novetat al càrrec. Donar seguretats volia dir avançar una certa quantitat de diners o empènyorar alguna cosa per tal de garantir que la universitat no sortiria malparada d'una mala administració. El clavari no podia tramitar més despeses que ingressos, i si ho feia, eixugar el dèficit corria a càrrec seu (27). El control de les despeses es feia a partir dels albarans, o certificacions de conformitat, que expedien els paers. El clavari només pagava, per les quantitats que sobrepassaven una determinada xifra molt baixa, aquelles despeses justificades per albarà, i de l'albarà en confeccionava el llibre de clavaria, o comptabilitat municipal. Les quantitats infimes no precisaven albarà i eren igualment anotades pel clavari.

Per tant, si l'any 1373 se li exigien seguretats és senyal que la responsabilitat hisendística era seva, i en conseqüència la confecció de la comptabilitat. Com a mínim a partir d'aquest any el clavari era l'únic administrador del

23 AHCC Consells 1332-1333, 12r.

24 AHCC Consells 1332-1333, 48r

25 AHCC Consells 1373, 9v

26 En el lèxic de català antic "claver" és l'individu responsable de guardar unes claus. D'aquí ve la derivació cap a "clavaria" i "clavari" (DCVB III, 200).

27 FONT "Organos y funcionarios..." 271-272, FALCON PEREZ Organización municipal de Zaragoza ... 95-96

patrimoni municipal. Ell tenia materialment els diners i també els comptes. Això s'evidencia una vegada més l'any 1377 quan al clavari de la vila li ofereixen si, a més a més, vol dur el compte de l'obra dels murs, amb un altre salari (28).

Aquesta és, en definitiva, la figura típica del clavari, que equival a la centralització, en un sol càrrec municipal, de l'administració de la hisenda municipal. El clavari seria caixer, comptable i tresorer. Les ordres de pagament les dictava el Consell i les executava el clavari. Aquesta forma, que encara no havia cristal·litzat el 1333, ho va fer plenament a la segona meitat de segle XIV, i en tenim proves suficients l'any 1373 i 1377.

La funció i les atribucions del clavari -o qualsevol altre nom que es donés al càrrec- van ser semblants a la Corona d'Aragó. A Saragossa també es responsabilitzava del pagament anual de rendes censals i violaris, en tant que despeses del municipi; tenia un llibre de comptabilitat amb entrades i sortides anotades per ordre cronològic, i era l'únic càrrec que administrava tota mena de patrimoni comú (29).

Pel que fa a la provisió del càrrec a Cervera, des de bon començament era elegit pel Consell. Així ho contemplava el privilegi de 1331 i així es desprèn de les actes del Consell de diferents legislatures. Els requisits positius eren ser ciutadà o veí (30), ser mercader (31), hisendat i bon administrador, mentre que de negatius només es contemplava la incompatibilitat amb el fet de ser paer o conseller, o parent d'algun d'ells (32).

El càrrec a Cervera durava un any, i per ell el clavari rebia un salari anual establert en 10 ll (33), el mateix que els paers, la qual cosa dóna idea de la importància que se li

28 AHCC Consells 1377, 3r

29 FALCON PEREZ Organización municipal de Zaragoza..

30 En ser elegit clavari, Bernat Pol ingressà 50 sous en virtut de veïnatge (AHCC Clavaria 1384, 4v)

31 La relació nominal de clavaris revela que, efectivament, va ser així. En la immensa majoria de casos el clavari fou un mercader de la vila. No en va éren els mercaders els experts en comptabilitat i sovint els que manifestaven una millor capacitat financera per respondre

32 FONT "Organos y funcionarios." 270

33 AHCC Consells 1377, 3r.

concedí (34). Segons FONT RIUS, " (...) el paper del clavari sobreixia al d'un simple administrador-comptable per revertir-se de facultats judicials i executives dins l'àmbit funcional del seu càrrec" (35). El mateix autor, i seguint XAMMAR per a una època posterior, indica que el clavari del segle XV! jutjava als deutors d'impostos i drets a la ciutat, en procedia a l'execució com si fossin deutors fiscals, i encara feia de jutge dels oficials de la vila si s'excedien en els seus oficis (36).

A Saragossa, FALCON PEREZ indica que el clavari estava sotmés a un règim penal si no ocupava el càrrec, si falsejava els llibres, i si no coincidien els comptes amb els albarans (37). A Cervera, en canvi, l'elecció pel Consell no era directa ni irrevocable, sinó pactada prèviament. Constituït el Consell al començament d'un exercici, els paers es preocupaven de cercar una persona que fos idònia pel càrrec, i quan aquesta acceptava, aleshores era nomenada per tot el Consell. Els primers anys, però, el clavari era elegit pel Consell sense contactes previs i també a proposta dels paers (38).

Va ser una constant en el municipi de Cervera les dificultats per trobar algun mercader que volgués ocupar aquell ofici. Els paers es preocuparen continuament d'oferir-ho a diferents mercaders de fiar, i el Consell només confirmava aquell candidat que s'havia aconseguit de convèncer. Tenim notícia d'aquestes dificultats per cobrir el càrrec els anys 1377, 1384, 1388, 1393 (39). El Consell, l'any 1384 (quan accedí al clavariat

34 Sembla ser que a Barcelona l'ofici de clavari fou el més important de tots després del de conseller a l'època moderna (Jaume VICENS VIVES: Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1497-1516 (2 vols) (Barcelona, 1936), 126

35 FONT "Organos y funcionarios ..." 269

36 "Clavarius Barcinone proutque, fiscus litendente possunt executae procedere contra debitores, si dubium adsit probabile an sint debitores, alias possunt" (XAMMAR Civilis Doctrina X, 12; també tracta sobre el clavari a 11 i 13) En la referència FONT "Organos y funcionarios ..." 269-270

37 FALCON PEREZ Organización municipal de Zaragoza... 99
100

38 Tant és així que a finals d'abril de 1332 era elegit clavari Ferrer de na Burgesa, aquest es negava a ser-ho i provocava una nova elecció quinze dies després (AHCC Consells 1332 1353, 8r, 12r)

39 AHCC Consells 1377, 3r, Clavaria 1384, 4v; Consells 1384, 6v, Consells 1388, 22r, Consells 1393, 12v

una persona que es feia veïna de la vila en aquell mateix moment per tal de complir el requisit) fins i tot s'havia plantejat la possibilitat d'obligar a algú a regir l'ofici (40).

Al final de l'exercici va ser usual, arreu (41), que el clavari justificés el seu exercici. Havia de verificar que totes les despeses anotades tenien la corresponent "àpoca" o albarà, i que els ingressos equivalien al valor de les despeses. Aquest balanç final apareix sovint en els darrers folis dels mateixos volums de claveria. La comissió nomenada pel Consell interrogava al clavari sobre determinades despeses, ingressos o aspectes que considerava poc aclarits (42). Si hi havia superàvit, li calia ingressar la quantitat a l'any següent, i si hi havia dèficit calia deixar anotats els deutes que havien quedat pendents de cobrament, o bé, si no n'hi havia, pagar-ho el clavari de la fermaça que havia fet al començar (43).

El càrrec només s'atorgava a mercaders força solvents i capaços, abans de començar, de fer seguretat amb els seus béns. Amb un salari anual de 200 sous, amb el control que suposava atendre's exclusivament a les despeses autoritzades per albarans, i amb la revisió de comptes acabat l'exercici, és normal que aquestes expectatives de lucre -legal o fraudulent- no fossin massa atractives pels mercaders més potents econòmicament. Probablement aquest fet, i sobretot les dificultats financeres del Consell a finals de segle XIV, explica que molts mercaders fossin reacis a assumir aquella responsabilitat que els exposava més aviat a perdre diners que no a guanyar-ne

La figura del clavari es modifica amb la implantació l'any 1392 del Racional. A partir d'aquest moment el clavari únicament s'encarregarà d'efectuar els pagaments degudament documentats o autoritzats amb els albarans, i rebre els ingressos del municipi. La figura del clavari s'assemblarà més a la d'un caixer que no un responsable de la hisenda local

40 AHCC Consells 1384, 6v. Claveria 1384, 4v

41 Una vegada més FALCON PEREZ Organización municipal de Zaragoza, 96-97; FONT RIUS "Organos y funcionarios..." 270-272.

42 L'exemple més clar d'aquestes "relacions" entre clavari i coidors de comptes el trobem en el volum de claveria de 1376, sent clavari Pere de Vergós.

43 Sembla molt probable que el mateix clavari es responsabilitzés momentàniament d'eixugar el dèficit d'un exercici. Però aquest "moment" de vegades podia durar anys. El 1376 es tomen uns diners pendents a Pere Giliabert, que exercí de clavari l'any 1368 (AHCC Claveria 1376, 96r).

RELACIO NOMINAL DELS CLAVARIS DOCUMENTATS

1332	Ferrer BURGESAmercader	P
	Pere BERGAapotecari	PPC
1333	Guillem LOBEROLA	PP
1356	Berenguer VERGOS (fill de Ramon)mercader	C
	(carnicer/sastre)	
1358	Bernat BRUmercader	32
1362	Pere VERGOSmercader	(molts però indeterminat)
1366	Pere VERGOS de més diesmercader	
1372	Pere GILABERTmercader	PCC 221
1375	Pere GILABERTmercader	
1377	Pere GILABERTmercader	
1379	Guillem LAMBARTmercader	PPC 12121
1381	Guillem LAMBARTmercader	
1382	Guillem MAGERmercader	draper C
1384	Bernat POLmercader	P 13
1388	Pere ROQUETAmercader	PC 13
1395	Pere ROQUETAmercader	

P paer

C conseller

3 no. de càrrecs -no de govern- en altres legislatures

Atenent a aquesta relació nominal de clavaris documentats, a més a més del fet que siguin mercaders, ens interessa la vinculació que tingueren amb responsabilitats de govern. Tots aquests clavaris van ser paers o consellers (excepte Bernat Bru) un moment o altre. Alguns obtingueren responsabilitats polítiques repetides vegades. Es el cas de Pere Vergós, Pere Gilabert i Guillem Lambart. A més de càrrecs polítics, també els veiem a la majoria dels de la llista amb d'altres atribucions que impliquen una considerable vinculació al Consell

Si bé no podem dir que el càrrec de clavarí fos cobejat almenys a finals de segle-, si que hem de suposar que era un càrrec important dins l'organigrama municipal. El clavarí tot i ser un simple comptable o escrivà de la hisenda, era una peça més d'aquell mecanisme de poder que fou el Consell municipal. El clavarí, en definitiva, no tenia funcions de govern, però en el fons estava en contacte amb el nucli del poder local. Prova d'això és que els clavaris no van ser mai individus anònims sense "curriculum" polític, sinó que precisament ocupaven el càrrec personatges influents de la vila

D'altra banda, hem observat que abans de tenir càrrecs polítics, molt sovint aquells personatges havien estat clavaris i poques vegades s'alternen el càrrec. No podem descartar la hipòtesi que l'ofici de clavarí servis de catapulta política per

introduir-se al Consell, o al cercle social que podia decidir relativament els càrrecs polítics electius.

2.2. Racional:

L'administració de la hisenda municipal va assolir un grau superior d'organització amb l'aparició de la figura del racional. L'actuació del racional es documenta a Barcelona a partir de 1346 (44), i molt més tardanament a Cervera, on no en tenim notícies fins 1392.

Dins l'entramat municipal el racional fiscalitzava els comptes de la vila i era el màxim responsable i coneixedor de la hisenda local. Més que interferir l'àmbit del clavan, el racional esdevé una figura nova que provocà la redistribució de funcions entre ambdós càrrecs. El racional preparava la documentació del tocant a hisenda i ho lliurava als magistrats del Consell per a que ho signessin i així el clavan pogués fer-ho efectiu i dur-ho a la pràctica. En aquest sentit el racional era un interventor dels comptes del municipi però que es convertia en un fiscalitzador capaç d'oposar-se a les despeses que considerava exagerades. De manera que el racional reunia dues funcions una intervenció en la despesa a priori, i una fiscalització posterior (45)

A Barcelona l'ofici de Racional l'ocupaven dues persones a l'hora una es responsabilitzava de la intervenció de la feina del clavan, i l'altra actuava d'oidor de comptes. Aquesta era, exactament, la doble dimensió del racional, la superació de la figura del clavan, i també superació d'aquelles comissions de prohoms oidors de comptes (46)

Les referències del racional a Cervera són gairebé nul·les. La data d'aparició i institucionalització del càrrec ens és coneguda. Com ja hem indicat anteriorment, un document de 1715 fa referència al privilegi de Joan I instaurant el càrrec de Racional a Cervera l'any 1392. El febrer de 1393 el Consell confirmava Berenguer de Cardona com a racional d'aquell any, i

44 BRUNIQUER Rubriques _ V. 293 cit FONT "Organos y funcionarios " nota 92

45 MONTAGUT I ESTRAGUES, Tomàs de El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419) 2 vols (Barcelona, 1987) 432-434

46 FONT "Organos y funcionarios " 272-275

l'exhortava a actuar com de costum (47). L'agost del mateix any el Consell l'exhortava per a que reconegués i enllestís els comptes de questies i claveries endarrerides (48). Paral·lelament documentem per darrera vegada els oïdors de comptes l'any 1388 (49), la qual cosa podria haver fet suposar una relació directa entre l'aparició del racional i la desaparició del oïdors.

2.3. Oïdors de comptes:

El nom d'aquest càrrec és ben expressiu del seu contingut. La figura dels oïdors de comptes no apareix fins el moment que el Consell delega en algú la comptabilitat municipal. Per tant, clavari i oïdors de comptes van estretament vinculats en la causistia i cronològicament.

Quan els paers, jurats, que eren la cúpula del govern local atendien personalment les finances del municipi, no tenia sentit que s'autonomenessin per autofiscalitzar-se. Aquest fet sols es dona quan els paers, obligats pel rei, són desposseïts dels diners del comú, i quan poc a poc sorgeix un càrrec -el clavari- que s'especialitza en l'administració del patrimoni municipal. Només aleshores té sentit que l'executiu fiscalitzi la comptabilitat del Consell.

Es lògic pensar que en un principi fossin els propis magistrats locals qui vetlessin els comptes del clavari (50), però a continuació veurem que aquest òrgan col·legiat que foren els oïdors de comptes fins finals del s XIV va tenir una composició ben canviant, qualitativament i quantitativa.

Per fixar els orígens institucionals dels oïdors de comptes hem de recordar que la reinstauració de la Paena es va deure a la crisi de l'anterior sistema, el dels jurats, que va empènyer el rei a modificar el règim municipal. Però al mateix temps la juradia de 1311 és resultat del mal govern de la Paena anterior. Amb la juradia no existien pròpiament uns oïdors de comptes, però els jurats i consellers d'un any havien de deixar enllestida la comptabilitat d'aquell exercici i no podien

- 47 AHCC Consells 1393, 35v
- 48 AHCC Consells 1393, 86r
- 49 AHCC Consells 1388, 15r
- 50 FC. JT "Cvgaros y funcionarios." 274-275

arrossegar despeses per a l'any següent. En el document que exposa les queixes dels veïns de Cervera envers aquests jurats, entre d'altres acusacions trobem aquella que indica que:

"(...) los jurats qui son de temps present ni de temps passat lonchtemps ha que no reteven comptes. E com lo retien temps ha, retem los als jurats ladonchs presents e a d'altres que hi eren assignats, los quals eren estats jurats, els ho lurs amichs, hou esperaven a esser. E per favor d'aço, reebien en comte tot co que los daven, fos just ho no just (...)" (51)

De manera que un correcte funcionament de la comissió que rebia els comptes era una relativa garantia de transparència financera. Per aquest motiu els veïns que es queixaven del desgavell municipal esgrimien la comissió que rebia els comptes com a un exemple simptomàtic. La insolvència o il·legitimitat de la comissió sota el període de juradia es trobava en el fet que es retia comptes als jurats vigents al càrrec. Però com que en una ocasió o altra tots coincidien en l'ofici o en la comissió, era fàcil de relaxar la fiscalització per tal de sortir-ne beneficiat en endavant, o bé per tomar un favor semblant. La comissió de comptes estava immersa, doncs, en la crisi i la corrupció de la institució municipal.

El privilegi de 1331 no oblida aquest tema i deixa ben clar que es preceptiu de passar comptes acabada la legislatura ...

"(...) ayen a retre just e [] comte de les coses per els aministrades dins ll meses segens e comptans o del temps a enzá de puy que: dit offici auran jaquit. En altra manera volem que aquels e cascú d'els, o sien cayguts em pena sots jaçen en pena de L morabatins d'or de la qual pena nos ayam la meytat, e la romanent meytat sie guanyada a la universitat de la vila desús dita. E si alguns d'aquels leyal compte no aurà retut, pusque provat li sirà, perde lo dit salari e miyls temps no sie tomat en lo dit offici (...)" (52)

Però el que no fa aquest text és aclarir el mecanisme de l'auditoria. Com hem vist en d'altres aspectes, el privilegi

51 ACA Cartes reials (sense datació)

52 AHCC Pergamins 29, 1331 setembre 13, Publicat per CANELA TURULL "Tres pergamins.."

fixa un marc general però no determina els aspectes tècnics concrets. Respecte els còdors de comptes en cap moment no diu qui seran, ni quants, ni qui els elegirà. A tall d'hipòtesi podria ser que utilitzessin el mateix procés seguit pel Mestre Racional, extrem aquest que no hem pogut confirmar (53).

El privilegi de 1331 no esmenta per res aquests fets, i per tant hem d'entendre que continua aplicant-se (malgrat no disposar-ho el text de 1311) la pràctica denunciada: els que havien cessat passaven comptes als càrrecs vigents. Tot i que cap document no modifica aquesta cadena, el cert és que per la legislatura de 1333 van ser elegits dos consellers i un pronom de cada quarter per tal d'escoltar la comptabilitat dels paers de 1332 (54). El cert és que tot i la restauració del sistema era difícil que d'una legislatura a una altra tot quedés entès. Són nombroses les reivindicacions d'ex-paers exigint sumes que havien deixat, o bé, a viceversa, demanant-los que tornin pertinences municipals (55).

Però si el privilegi de 1331 guardava silenci en aquest tema, el de 1334 reconeix el buit legal que hi havia, i regula l'elecció d'aquesta comissió comptable:

"(...) quod paciani preteriti temporis futuri pacianis immedietate post eos assumptis et uni ex consiliaris et uni probo homini cuiuslibet quarte partis per pacianos et consiliaris eligendis computum et rationem reddere teneantur. Qui paciani et unus consiliaris et probos homo cuiuslibet quarte partis vel maior pars eorum habeat postestatem computum audiendi, impugnandi et albarana vel instrumenta absolucionum et diffinicionum etiam faciendi. (...) possint audire compota que per pacianos preteriti temporis post datam dicti nostri privilegii sunt reddenda cum dictum privilegii cui vel quibus ipsum deberent reddere computum non iniubant ut est dictum (...)" (56)

53 L'elecció en el cas del Mestre Racional pot veure's a MONTAGUT El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419) 350

54 AHCC Consells 1332-1333, 50v

55 AHCC Consells 1332-1333, 47r 48r

56 AHCC LP 1334 novembre 8, 23r-25r

Els membres de la comissió eren elegits pels paers i consellers vigents de cada quarter, de manera que la comissió la formaven un paer, un conseller, i un prohoms per demarcació, en un total de 12 individus. La seva funció era la d'examinar els comptes de la Paeria, i en especial certificar si els rebuts ("albarana") corresponien amb el saldo de la legislatura. Cada despesa s'havia d'aparar amb el seu albarà justificatiu. Finalment es verificaven entrades i sortides segons els comptes anotats pel clavari. Però observem que la responsabilitat fiscal requeia en els paers i no en el clavari que havia fet la comptabilitat. Sembla que el càrrec polític englobava l'actuació dels auxiliars, en especial de l'esmentat clavari o tresorer. Recordem que el clavari, com administrador únic del fisc municipal, es va anar configurant progressivament a partir de 1331.

L'informe de la comissió tenia caràcter vinculat pels paers la gestió dels quals era examinada. Els ordres de comptes de 1337, per exemple, obligaren a paers d'anys passats a tomar unes quantitats en concepte d'haver realitzat "dates immoderades", referint-se a l'ús abusiu d'aquell instrument bancari que provocava que les despeses fossin superiors als ingressos (57).

La comissió que inspeccionava els comptes emetia un dictamen que en algunes ocasions era molt complet. Alguns volums de clavaria, i els de 1376, 1378 i 1383 en particular és on millor s'observa, han conservat aquests documents. En definitiva són una relació d'esmenes i observacions respecte l'anotació de la comptabilitat anual. Sindicaven quins ingressos encara calia formalitzar, quines despeses no tenien document justificant, etc... L'informe acabava amb el càlcul del dèficit o del superàvit de l'exercici (58).

Pel que fa a la composició numèrica d'aquesta comissió, en el Consell de 1333 es va triar, com hem vist, vuit consellers i quatre prohoms, proporcionals per cada quarter, però no s'hi comptava cap paer. De fet no hi havia cap text que ho regulés

57 AHCC Clavaria 1337, 8r

58 "(...) lo present compte levam e hoym nos en Bernat de Foix e en Berenguer de Cardona hoydors de comptes assignats per los honrats paers e conseyll de la vila per los senyors Rey e Duch. E som elets e assignats en hoyr los dits comptes en l'an de MCCCLXXXIII. E trobam en lo dit present compte que en Pere Roqueta clavari damunt dit avie feytes (...) per que ssumades rebudes ab dates avie a tornar lo dit clavari los quals avie mes reebut que dat, e los quals en son poder eren remassos segons lo damunt dit compte (...)" (AHCC Clavaria 1383, 122r; una fórmula semblant la trobem a AHCC Clavaria 1378, 108r).

En canvi el privilegi de 1334 estableix que fossin un paer, un conseller i un prohoms per demarcació: dotze individus en total, tal com ja es feia. Només es canviava un conseller per un paer.

El 1337 la nòmina d'oïdors és de vuit: un conseller i un prohoms de cada quarter (59). Si afegim els quatre paers, tenim els 12 oïdors que prescriu el privilegi.

Idènticament el Consell del 21 de febrer de 1356 només va triar un conseller i un prohoms de cada quarter per fer una comissió de vuit. Aquesta composició sembla ser que va durar força temps. Els oïdors de comptes elegits de 1360 i 1372 eren vuit també, i es mantenia la mateixa paritat consellers-prohoms, tot i que algun text parla de dos prohoms per quarter (els consellers una vegada més tenen poca identitat institucional i se'ls tracta per l'apel·latiu de prohoms) (60).

Del fet que, segons els textos, només s'elegissin vuit individus, no n'hem d'interpretar que el privilegi de 1334 no se seguís en aquest punt. La regulació que fossin tres per quarter i partans per òrgans institucionals va mantenir-se. L'elecció només afectava a consellers i prohoms, ja que havien de triar-ne un de sol per a quarter. En canvi els paers -sense possibilitat d'elecció- formaven part de la comissió directament, i ja es sobreentenia llur pertinença en tant que paers.

Es més, en virtut de màxims dignataris del Consell, els paers deuen ser el moll de la comissió, i els altres membres la completaven. De manera que, des de 1333, "de facto", i de 1334 "de iure", un total de 12 individus examinaven els comptes de legislatures anteriors.

La composició d'aquesta comissió àmplia i representativa va canviar l'any 1376:

Item com lo molt alt Senyor Rey a humili suplicació a ell per part de la Universitat de la dita vila feita aquest feyt e atorgat a la universitat de un privilegi que cascun any feita la elecció dels pahers el primer conseyll fosen alets ll prohoms dels myns e pus dignes de fe de la vila qui hoidos de comtes fosen apelats, los quals hoisen e determenasen e ab los pahers ensemps absolvesen tots e sengles comtes de boserias, clavianes, questies, imposicions e de obrers e

59 AHCC Claveria 1337, 24r

60 AHCC Consells 1356, 24r, Claveria 1360, 97v; Consells 1372, 14v.

de la caritat dels spitals e tots altres als quals segons los trebayts per ells fahedors fos per los paers d'aquell any taxat salari (...)" (61).

D'una banda s'acabà la representativitat dels òrgans (paers, consellers i prohoms) i de les circumscripcions (els quatre quaters) vigent des de 1334, en benefici d'una comissió formada per només dos individus. Els motius d'aquest canvi ens són desconeguts. No obstant podrien plantejar-se dues hipòtesis:

a) La reducció de 8 individus (sense comptar paers) a 2 podia obeir a la intenció de fer una comissió de caràcter més tècnic i més àgil, per la qual cosa era inevitable desmantellar un grup excessivament nombrós, tot i que fos representatiu. Per tant, una explicació tècnica.

b) Però el mateix fet pot entendre's com una maniobra política. Reduir la comissió a dues persones de confiança del Consell era un mitjà idoni perquè les auditories tinguessin una difusió reduïda i controlada.

D'altra banda, el privilegi de 1376 té un segon element tècnic (suposant que l'anterior també ho fos). Els oïdors de comptes elegits pel Consell ho eren a tots els efectes. Això vol dir que la seva jurisdicció no afectava només els comptes del llibre del claver, sinó que entenien de tota la comptabilitat municipal i para-municipal (62). Probablement ho hem d'entendre com una mesura racionalitzadora. En lloc d'elegir una comissió per cada compte, dos individus amb salari els tractaven tots.

Finalment, el document també indica que els dos prohoms elegits fossin dels millors i més dignes de fé, fórmula que ens recorda l'estandart de l'elecció de paers i consellers. Els dos oïdors examinaven els comptes. Un cop havien acabat la feina tècnica, venia la vessant administrativa, i aleshores, juntament

61 AHCC Claveria 1376, 59v. El text fa referència al privilegi de 9 de gener de 1376 (AHCC Pergamins num. 95, 1376 gener 9)

62 "(...) quiquidem duo probi homines compotorum auditores nuncunpentur quique audire examinare et habere teneantur omnia et singula compota tangencia aut tangere v idencia facta sive negocia ipsius universitate tam racione paciarie clavarie, bossarie, missatgene, questiarum, comunimu impositionum et operum dicte ville sive caritatis aut hoispatialium seu bacinorum que per ecclesias dicte ville pro acaptando ducuntur quocum alio quocumque modo qui dicti possit seu et nominari (...)" (AHCC Pergamins núm. 95, 1376 gener 9)

amb els quatre paers, tancaven i confirmaven, si s'esqueia, els respectius exercicis.

Els anys successius, efectivament, només s'elegiren dos oïdos de comptes (63), i en cap altra ocasió tampoc no s'elegiren oïdors especials per a comptes particulars.

Es possible que aquesta comissió de dos fos més àgil, però en tot cas sembla ser que no aconseguia tramitar totes les auditories acumulades. L'any 1380 el Consell decidia de sol·licitar un privilegi reial que autoritzés elegir quatre oïdors cada any, a més a més dels dos tal com estava establert des de 1376. Pere III, atenent les súpliques de Cervera i perquè pogués alleugerir-se la feina va permetre l'elecció de 6 oïdors el 1380. Aquest privilegi reproduïx el de 1376 i ateses les súpliques de la universitat concedeix el rei l'elecció de quatre oïdors més. Però aquesta elecció extraordinària no només era vàlida per aquell sol any, sinó mentre es mantingués la vigència de sis anys del privilegi de 1376, i encara durant quatre anys més que actuaven com una pròrroga. Per tant, la validesa del nou privilegi de 1380 afectava un total de deu anys comptant a partir de 1376, al final del qual període es continuarien elegint els oïdors tal com es feia abans (64).

Els canvis tècnics en la composició de la comissió d'oïdors van ser progressius. A finals del segle XIV observem la culminació d'aquest procés amb la figura del Racional. Era un càrrec tècnic per antonomàsia que, aparentment, substituïa la comissió nomenada pel Consell. Si bé és cert que no tornem a documentar els oïdors després de 1388 (la conservació dels documents no és continuada, però), aquella explicació sobre el

63 AHCC Consells 1377, 2r.28v; Claveria 1378, 90v; Consells 1379, 2v; Claveria 1379, 108v.

64 "(...) quod dicti duo probi homines non sufficient ad audiendum compota supradictam cum sint plura et a multo tempore citra Idcirco ad vestri humilem supplicationem tenori presente concedimus (...) quod de presenti et de inde quolibet anno in dicto primo consilio facta electionem dictorum paciariorum valeatis et vobis ac successoribus vestris liceat elegere quator probos homines quos in dicta universitate similiter inveneritis aptiores ultra duos probos homines supresictos, sic quid sint sex probis homines qui auditores compotorum nuncuperentur (...) prediciam aut concessionem sec annorum supernominatorum a dia qua ipsi sex anni finient ad quator annos extene continue sequentes huius serie prorrigamus et hunc presentem durare volumus et valere quondam ipsam cum dictam prorrogationem durabit concessio et no ultra. Mandantes (...)" (AHCC Pergamins núm. 100, 1380 març 17; Claveria 1380, 92v).

funcionament de la hisenda local que data de 1715 expressa clarament que a més a més de clavari, racional i subsíndic, també hi havia quatre "comptadors", que podríem associar pressumiblement als Oïdors de finals del XIV.

A València el racional existia des de 1329 i fiscalitzava els comptes del clavari des de 1410. Però a més tenia competència jurídica al davant d'un tribunal anomenat "Cort" que podia jutjar els responsables de l'administració financera (65).

Com ja hem vist, a Cervera es pot parlar formalment del racional a partir de 1392. Però el contingut del càrrec ja es perfilava amb anterioritat. Un text de 1393 indica -referint-se al racional de la vila- que ha d'actuar com es acostumat. I l'any 1385 es parla de l'oïdor de comptes, en singular. A més a més, el càrrec d'oïdor de 1385 i el de racional de 1393, recau en la mateixa persona: Berenguer de Cardona. Per contra, el 1388 tornem a documentar dos oïdors (66).

En definitiva, doncs, és en aquest període de finals de segle XIV (1380-1392) quan s'opera el transit de la comissió de dos oïdors de comptes a la figura del racional. Però es tracta d'una transició "de iure", ja que de fet, el caràcter tècnic del racional ja s'insinuava a partir de 1376 quan les auditories corrien a càrrec de comissions reduïdes de dos prohoms de la vila.

L'evolució institucional d'aquest aspecte de la hisenda municipal l'hem pogut observar amb cert detall al llarg del segle XIV. Va ser el moment que va madurar el règim municipal i que es consolidà una estructura que va durar encara molt de temps.

Abans de la regularització definitiva del municipi el 1331, la fiscalització de la hisenda local no existia com a tal, ja que el privilegi de 1311, sense deixar de ser important, no deixa de ser un intent frustrat d'organització financera que no es consolidaria fins el 1331. En tot cas els mateixos magistrats es preocupaven de tot. Després de 1331 ve el període de regulació i fiscalització de la despesa pública. D'una banda comissions representatives d'oïdors de comptes del clavari i d'altra banda dispersió i atomització de les auditories. El Consell nomenava oïdors per a qualsevol ofici que utilitzés recursos del comú, i

65 VILLALONGA Régimen municipal valenciano (València, 1916), 5. Cfr. FONT "Organos y funcionarios..." 274-275

66 AHCC Claveria 1385, 71v-72r; Consells 1388, 15r; Consells 1393, 35v.

creava comissions "ad hoc". Al llarg del s. XIV hem vist crear comissions per als següents motius (67):

1356, ..	compte dels procuradors de la Caritat
1356,1362	compte dels obrers de Santa Mana
1360, ..	compte de les talles, questies, imposicions
1362,1372	compte dels hospitals de cada quarter

A partir de 1376 una comissió única de dos oïdors que excepcionalment s'ampliava a sis persones es faria càrrec d'escoltar tots els comptes, actuant amb els paers. El 1392 seria el racional el responsable d'aquesta activitat.

2.4. Dipositari:

Només molt esporàdicament la documentació esmenta el dipositari. El trobem per primera vegada l'abril del 1333, quan el Consell assigna un prohoms per a que tingui els dipòsits que es lliuraran a les Corts del batlle i del Veguer, segons ordenava el nou privilegi (67). Aquest mateix encarregat el trobem el 1356 (68), i s'ocupa igualment dels dipòsits de la cort dels oficials reials. Pel que fa referència al privilegi que ho regulava, hom podria identificar-ho amb el de 1331

"Volem emperó que ls desus dits paerso conseylers no tingen l'aver de les tayles o cumuns e d'altres exaccions o feyts a Nos o a la dita pertanyens, abans sie pasat en la Casa de Santes Creus de la dita vila ()" (69)

Del text se'n desprèn que fins aquell moment els magistrats locals -jurats- tenien les exaccions que pertocaven al comú i també les que eren destinades a l'erari reial a través del batlle o del veguer. A partir de la reestructuració de 1331, els paers no disposaven directament d'aquelles quantitats. Les notes esmentades de 1333 i 1356 fan suposar que la part d'ingressos destinats al rei (la proporció corresponent als bans, per exemple) es dipositaven a les respectives Corts de batlle i veguer, i les quantitats pel municipi s'ingressaven en la caixa

67 AHCC Consells 1356, 35r, Claveria 1360 97v, Consells 1362, 14v, 16r, Consells 1372, 17v, 16r, 33r

67 AHCC Consells 1332-1333, 62v

68 AHCC Consells 1356, 15r-16v

69 AHCC Pergamins 29, 1331 setembre 13. Publicat per CANELA, TURULL "Tres pergamins "

de tres claus localitzada a la Casa de Santes Creus, donant origen a l'ofici de clavari municipal.

Aquest dipositari, doncs, deuria ser l'encarregat de custodiar -des del municipi- els diners que es transferien al batlle o al veguer. El càrrec era municipal, tot i que el 1356 també hi participà el batlle en l'elecció. No s'ha d'entendre que el dipositari estés inclòs dins l'estructura o institució de les corts del batlle o veguer, sinó que formava part de la infraestructura municipal administrant dipòsits que anirien a parar als dits oficials reials. El dipositari, en definitiva, era un home de confiança que només custodiava els diners o dipòsits. Una vegada més ens adonem que el càrrec requeria, el 1333, en un mercader, que eren el col·lectiu més avesat a tractar amb diner.

El dipositari no pot confondre's amb el clavari. Mentre que aquest controlava la globalitat de les finances del municipi, el primer rebia encàrrecs més puntuals. Així trobem dipositaris per a partides específiques: el 1358 un altre mercader era dipositari dels diners de la talla (70); el 1362 es parla d'un dipositari de la vila, sense especificar més (71); el 1372 s'encomanen les quantitats del blat (la seva venda, suposem) a Bernat Pasqual (72); i el 1377 el dipositari ho és dels diners dels manifestats ja pagats (73). En no existir encara una taula de canvis (74), i sense que en una vila com Cervera documentem l'activitat de banquers, la solució pel diner metàl·lic era la custòdia particular per prohoms elegits pel Consell.

Aquestes notes disperses no poden deixar de plantejar-nos alguns interrogants. No sabem, doncs, quina finalitat exacta tenia l'existència de la caixa de cabdals de la Casa de Santes Creus, i tampoc no està prou clara la relació que els dipositaris mantenien amb el clavari i el racional. És possible que els diferents dipositaris tinguessin els dipòsits respectius mentre s'efectuava la recaptació del tribut o l'ingrés, i que un cop tancat l'exercici concret es liquidés tot sencer al responsable de finances municipal. En aquest sentit, el dipositari canalitzaria els petits i continus ingressos d'una talla, d'un manifest, etc. Si fos així, cal pensar que el càrrec tindria una

70 AHCC Borradors de Consells 1358

71 AHCC Consells 1362, 9r

72 AHCC Consells 1372, 16v

73 AHCC Consells 1377, 12r

74 Sobre els orígens de la taula de canvi pot veure's Josep M^e LLOBET PORTELLA: La "Taula de Canvi" de Cervera y su entorno socio-económico (1599-1715) (Lleida, 1985)

duració indeterminada, tant com durés la recaptació d'un tribut. Tampoc no s'elegiria periòdicament, sinó en el moment que fos precis (75).

⁷⁵ Els dipositaris documentats són aquests 1333 Ramon SERRA, mercader; 1358 Pere de VERGOS, mercader, 1362 Pere SERRA, mercader; 1372 Bernat PASQUAL; 1377 Bernat de MANRESA, mercader.

3. INGRESSOS I FINANÇACIO

3.1. Les Imposicions municipals

3.1.1. Origen i concepte

La imposició era aquell impost indirecte que gravava la venda de productes. Aquest caràcter indirecte i el fet de gravar mercaderies fa que a cops se'l pogués confondre amb un impost sobre el comerç o tràfec de productes (76). Hem de pensar que es tractava de coses diferents: venda o consum d'una banda, i comerç d'una altra. Dins el segon grup inclouríem els drets de pontatge, passatge, mesuratge etc., i en el primer la imposició objecte d'estudi ara. Per tant, no afectava el trànsit de mercaderies entre centres, sinó la darrera transacció, la compra-venda dedicada al consum domèstic (72).

La mateixa institució es coneix a Castella amb el nom d'origen àrab d'"alcábalá", o la traducció al romanç "la gabela", i en d'altres llocs com València amb el concepte de "sisa" (73). Aquest impost sobre la venda de qualsevol tipus de bé, moble o immoble, tenia un caràcter temporal i extraordinari, i només s'aplicava en algunes ciutats del regne. Una altra cosa diferent era l'impost sobre el tràfec, conegut com a "portazgo" (74). Va ser Alfonso XI a les Corts de Burgos de 1342 qui va generalitzar l'impost sobre la venda a tot el regne i va canalitzar-lo en benefici del fisc reial ateses les necessitats econòmiques que

76 Sobre aquest punt és particularment interessant Antoni RIERA MELIS "La lezda de Colliure bajo la administració mallorquina i la reforma de aranceles de finales del siglo XIII (1299?)", Acta historica et archaeologica Mediaevalia, 1 (Barcelona, 1980), 91-126.

72 Sobre el tema en general, veure J. FAVIER Finance & Fiscalite (Paris, 1971), 212-240.

73 Sobre la "sisa" i l'administració financera d'una ciutat de segon ordre, com Cervera, és interessant i molt clar el treball d'Antoni FURIO i Ferran GARCIA "la economia municipal de Alzira a fines del siglo XIV segun un libro de cuentas de 1380-1381", La ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI 2 vols (Madrid, 1985), II, 1611-1634.

74 El pontatge gravava només la introducció de mercaderies, cosa ben diferent de la compra-venda d'aquests productes. La institució del pontatge a Castella apareix regulada a Partidas V, 7, 5.

afrontava el rei davant el setge d'Algeciras. Però paulatinament a partir d'aquest moment les "alcabalas" van consolidar-se com un tribut ordinari i de caràcter reial (75)

L'origen jurisdiccional de les imposicions catalanes és un problema que encara no s'ha acabat d'aclarir. L'origen musulmà de l'equivalent a Castella, la "alcabala" hauria de ser un element de reflexió en el qual no s'hi ha reparat gairebé gens. El jurista XAMMAR (S XV) manifestava que les universitats tenien el dret d'imposar tributs des de molt antic, la qual cosa les facultava per cobrar imposicions, tot i que el dret pertanyia al rei. També un altre jurista, Andreu BOSCH (1628), reconeixia aquella potestat dels municipis que de fet recollien tributs, fins que el 1663 reberen una confirmació reial per gravar els productes (76)

Per la seva banda, BROUSSOLLE es pregunta si la institució de les imposicions abans de ser municipal, no hauria estat una institució reial o fins i tot episcopal. En aquest sentit CARRERAS CANDI recorda que foren creades el s XII amb Ramon Berenguer III, però bé que diferents de les que trobem el s XIV (77). L'origen comtal doncs no sembla discutit i més si

75 Sense entrar més en matèria ens limitem a indicar alguna referència bibliogràfica sobre l'equivalent de les imposicions catalanes a Castella. Luis G de VALDEAVELLANO Curso de Historia de las Instituciones españolas. De los orígenes al final de la Edad Media (Madrid, 1968) 596 597 607 608. Salvador MOXO Estudios sobre la Alcabala en los Consejos Reales (Madrid, 1960). Luigi EINAUDI "Un precedente della tassa scambi od imposta sull'entrata l'alcabala spagnuola" Rivista di Storia Economica V, (Roma 1940) 22 34 cit per Alfredo IGLESIAS SUAREZ "La Alcabala (Una aproximación al estudio histórico de la tributación indirecta en la España del antiguo régimen)" Homenaje al Profesor Alfonso Otero (Santiago de Compostela 1981) 533 551. Sobre el desenvolupament d'aquestes "alcabalas" a Castella al segle XV i la seva relació amb les oligarquies urbanes considerem interessant el treball de Julio Antonio PARDOS MARTINEZ "La renta de alcabala vieja portazgo y banca del concejo de Burgos durante el siglo XV (1423-1503)" Historia de la Hacienda española (épocas antigua y medieval) (Madrid 1982) 609 680.

76 XAMMAR Civiles Doctrina X 43 45. Andreu BOSCH Sumari, index o Epitome dels admirables títols d'Honor de Catalunya, Rossello i Cerdanya (Perpinya 1628 facsim. Barcelona Sueca 1974). FONT "La administración financiera en los municipios catalanes medievales" 257 278.

77 Francesc CARRERAS I CANDI "La ciutat de Barcelona" Geografia General de Catalunya (Barcelona 1916) 268 643.

considerem les minvades atribucions dels municipis catalans en aquella etapa "embrionària". En tot cas, ens interessa d'esbrinar com, quan i perquè es produí el trànsit cap a les imposicions municipals diferenciades de les primerenques.

Segons CARRERAS CANDI, a qui segueix BROUSSOLLE, el canvi de conjuntura socio-econòmica va afavorir, el s.XII-XIII, a deixar de banda els tributs senyorials tot instituint-ne de nous. Aquest "usatici novi" o "drets de consum" instaurats per Ramon Berenguer, tot i substituir tributs antics, requeien a les mans del monarca, i l'establiment no es feu sense conflictes. Els antecedents de les imposicions del s. XIV els trobem en els drets de "quartera i quintar" de 1160 i en els de vi, el pa, la carn, les olives i les propietats (78).

Sembla ser -i no ens movem de Barcelona- que el canvi decisiu es dona el 1283 amb el privilegi "Recognoverunt Proceres" atorgat per Pere II a la dita municipalitat, quan el rei reconeixia nombrosos drets a la ciutat de Barcelona.

Un altre salt qualitatiu documentat no es troba fins 1324. El bisbe s'adreça directament als consellers barcelonins protestant pel gravamen que també afectava els eclesiàstics. Els acusava d'haver-se apropiat del dret de les imposicions. Els consellers responien que es tractava d'un antic costum de la ciutat. La consuetud legitimava l'acció present (78).

A més a més, BROUSSOLLE dedueix d'aquest episodi que les imposicions no havien estat regulars fins aquell moment, sinó que únicament es recollien quan algun motiu extra-ordinari ho aconsellava. Era un impost per sufragar un motiu concret, com el 1320 per una missatgeria a Sardenya, el 1326 en la coronació d'Alfons III, o el seu matrimoni amb Elionor dos anys després.

Aquestes darreres recaptacions mostraven ja un caràcter plenament transitori: irregulars i puntuals en els motius, però segons el sistema de l'arrendament a subhasta. Aquestes imposicions barcelonines encara no esdevenien una via de

78 CARRERAS CANDI La ciutat de Barcelona 268-269

78 Jean BROUSSOLLE: "Les Impositions municipales de Barcelone de 1328 a 1462" Estudios de Historia Moderna V (Barcelona, 1955), 1-164. Vid. també sobre el privilegi d'imposició FERRO, Victor: El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta (Vic, 1987), 127 i ss.

finançació regular pel municipi, tot i que ja n'eren gestionades (79).

Sia com sia, el pas a la regularitat i plena municipalitat va donar-se quan les ciutats necessitaren recursos permanents per afrontar despeses diverses: defensa, urbanisme, abastament de productes, requeriments reials,...

La documentació de Cervera es muda en tot aquest procés. Cap referència a un impost que gravi el consum. Els reis enfranqueixen als habitants de Cervera de diferents drets senyoriais i reials (80), els permet de cobrar pel blat a moldre al moli (81), obliga als clergues a pagar en questies i comuns (82), però mai no es mencionen les imposicions

3.1.2. Registres municipals

Probablement el caràcter regular i municipal de les imposicions va coincidir bastant en el temps a Cervera i a Barcelona. La referència més antiga que coneixem del cobrament d'imposicions a Cervera és imprecisa.

Un document sense data, però que nosaltres suposem entre 1327 i 1330 (83), indica que els darrers tres anys els jurats de la vila havien venuda la imposició a un preu relativament bo. D'altra banda, a partir de 1333 és molt probable que la imposició ja fos un tribut regular que incrementés la finançació municipal. El que no sabem és si va cobrar-se o no en aquest lapsus de documentació que va de 1327-1331 a 1333. Ens inclinem a pensar que sí, ja que un tema de discussió aquell 1333 era l'augment del valor de la imposició (84). Per tant, és fàcil que la imposició es cobrés regularment a Cervera com a mínim des de 1328-1329.

-
- 79 BROUSSOLLE "Les Impositions " 14-23
80 AHCC Pergamins s/n, LP 1307 maig 2, 2r 2v
81 AHCC LP 1327 maig 26, 20v-21r
82 AHCC LP 1359 desembre 21, 92r 92v
83 ACA Cartes reials (sense datació)
84 AHCC Consells 1332-1333, 91v (30 agost 1333)

A Barcelona el tribut apareix definitivament institucionalitzat el 1330-1331, moment a partir del qual les imposicions es venen ininterrompudament fins 1462. Però la novetat era la plena autonomia municipal a utilitzar els recursos financers segons el propi parer dels regidors locals (85)

Es evident que ens trobem amb un procés lent i gradual: de la irregularitat a la regularitat, i del control reial al domini municipal. Ambdues variants canvien al mateix temps.

No coneixem la recaptació de les imposicions de 1333, però un acord municipal especula amb el que es farà dels diners sobrers un cop pagats 12.000 sous al rei i en efecte, aquest any la imposició anava majoritàriament com a "imposició a subsidi e ajuda del Senyor rey" i a tal efecte "que cascun loch pogués minvar a créixer la dita imposició en aquel loch segons que'ls fos viyare" (86)

Això no obstant ens sembla que la institució que estudiem ja era plenament municipal aquest 1333. No en va el Consell decidir pagar un deute a paers i prohoms d'allò que sobrava de la imposició havent pagat el subsidi reial. La decisió era sobirana i engruixia el pressupost d'ingressos.

No hi ha dubte que l'autonomia i la regularitat de les imposicions anava lligada al procés de consolidació del règim municipal. En aquest sentit Cervera gaudia d'una llarga tradició institucional local d'ençà el s. XII. La darrera reforma del règim municipal, substancial i que perduraria molts anys, és la de 1331, amb la derogació de la jurada i la reinstauració definitiva del sistema de Paena. L'estabilització de les imposicions com a mecanisme financer local i autònom coincideix per tant, amb un règim municipal consolidat i fruit d'un procés de canvis i reajustaments.

Autonomia i estabilitat anaven estretament vinculades. Des del moment que eren una important font d'ingressos, és lògic que es convertissin en constants a fi i efecte d'assegurar una partida dins els ingressos del pressupost.

BROUSSOLLE indica que la rivalitat entre Barcelona i Gènova va facilitar el procés d'autonomització tota hora que el rei s'allunyava de la política municipal i es centrava en les empreses bèl·liques. La necessitat d'argent d'altra banda, obligava els municipis a esforçar-se en la recaptació la

85 BROUSSOLLE "Les Impositions" 27

86 AHCC Consells 1332-1333, 91r, 94r

combinació fou la que cristal·litzà la tercera dècada de segle XIV: autonomia financera municipal i estabilitat.

Algunes viles i ciutats han conservat el privilegi específic que les autoritzava a recollir imposicions; d'altres com Cervera, no en tenen cap notícia (87). De totes maneres, Pere III va donar una autorització general el 1363 a les Corts Montsó (88).

A Cervera no ens consta que les imposicions tinguessin una sèrie documental pròpia. El seu desenvolupament el coneixem per les mencions a les actes del Consell i als volums de clavana. En aquests darrers s'annotava a qui es venien, i per quin preu.

Una referència de 1333 ens anuncia que la imposició requeria en tretze productes, però el 1337 ens adonem que eren catorze els gravàmens, i que alguns agrupaven més d'un producte. La primera relació d'imposicions amb els preus d'arrendament són d'aquest any 1337. En aquest moment, pagaven imposició

- sabatera i cuirateria
- cuero
- peix i pella
- ferrena
- fusta
- mercenaria i argenteria
- especiera i tendena
- llana i sàrgils
- draps
- siti
- bèsties (grosses i menudes)
- safra
- blat
- vi

87 Lleida el 1331 (Rafael GRAS Y ESTEVA Catálogo del Archivo de Lérida DOC 96, 18, Tortosa, 1363 Manresa, 1364, etc. FONT "La administración financiera " 204-210

88 FONT "La administración financiera " 205-206, nota 23 Posteriorment, Joan I confirmava el privilegi general i reconeixia la decisiva importància que tenien les imposicions per a la hisenda de moltes viles i ciutats catalanes. "Per quant, a occasio del abus de la guerra en moltes parts del dit Principat es estat donat destorb en la exactio de las imposicions, que son la anima de las Ciutats, Vilas, e Lochs en lo dit Principat de Catalunya, ne sens aquellas se puga suplir als carrecs, las quals, ab Privilegis los poblats en lo dit Principat de Catalunya dels gloriosos Reys de immortal memoria predecessors vostres han hagut, e obtes ()" (CYADC I, 4, 25-11)

Com es veu, es troba a faltar la de la carn i la del pes dels molins, dues de les principals uns anys després. Amb el pas del temps se n'afegiren de noves i d'altres s'agruparen. Però el ventall de productes, a diferència de Barcelona, fou sempre molt semblant, i reduït. El màxim arribà el 1360, quan es cobraven 17 imposicions diferents.

3.1.3. Les imposicions de Cervera: Tendències entre 1337-1395

El ventall d'imposicions que es cobrava a Cervera podria classificar-se en tres grups segons llur natura

- productes naturals i alimentars
- productes manufacturats
- imposicions singulars

Ja hem vist que, a diferència del que passava a Barcelona, la diversitat d'imposicions fou molt limitada a Cervera. Entre tretze i disset grups d'imposicions que agrupaven alguns productes més. A les que es cobraven el 1337, hem d'afegir la carn, la pellicena i la blanquera, el pes o el blat dels molins, la flequeria, i els portals. Tot i que, com hem dit, algunes s'arrendessin sovint junt amb d'altres.

Ja hem dit que no deuna existir una documentació explícita per anotar tot el referent a les imposicions. Per tant, ens haurem de limitar a alguns comentaris molt generals a partir de les gràfiques que afegim que ressegueixen la tendència de les imposicions al llarg del període 1337-1395 (vid observacions a les gràfiques) (FIGURA 69)

Atenent al valor total anual, el primer que observem és una alça -amb alts i baixos- des de 1337 fins 1372. En trenta cinc anys la suma de les imposicions han augmentat en un 176%. De 1360 a 1376 es manté sempre per damunt la mitjana del període que estudiem. Però el bienni 1378-1379 assistim a un esfondrament considerable, situat en el valor total al nivell de vint anys enrera. La nota destacant després de l'esfondrament la dona el nivell màxim a què s'arriba l'any 1384. De l'any anterior endavant, ja no es baixarà més de la mitjana del període. El 1389 assistim a una bona recuperació, bastant per damunt de la mitjana, i el 1395 una estabilització en aquesta mitjana. L'augment de 1384 respecte l'any anterior és de l'ordre del 57%.

A partir de 1337, amb alts i baixos les imposicions mai van ser inferiors a aquell any. L'índex 1337=100 ens indica

una etapa de creixement, amb aturades, però sense recessions radicals.

Atenent a la relació de l'índex mitjana, ens adonem que el període 1360-1376 fou força interessant, ja que, es va superar la mitjana de cada any, i es va doblar l'índex de 1337

IMPOSICIONS. SUMA ANUAL 1337-1395. CALCUL DELS ÍNDEX

Anys	Índex 1337=100	Índex considerant la mitjana de 1337-1395 51.479 s =100	Índex 1355=100
1337	100	52	-
1354	145	76	-
1355	177	92	100
1356	157	82	88
1360	220	115	124
1363	213	111	120
1372	276	144	155
1373	204	106	115
1376	222	116	125
1378	156	82	88
1379	155	81	87
1380	212	111	119
1381	176	92	99
1383	197	103	111
1384	310	162	174
1385	208	108	117
1389	245	128	138
1395	198	103	111

Però el creixement brut que observem si calculem amb l'índex de 1337, ja no esdevé tan marcat si prenem per índex el valor de 1355, després de la pesta negra (89). La sola diferència de 1337 a 1355 ja és notable (de 100 a 177 segons 1337). Això ens indica que no és lícit suposar els anys anteriors a la pesta com d'ascens continu, i els posteriors com de decreixement. El valor de les imposicions continua pujant fins i tot després de 1348. Però prenent com a base aquest 1355, és obvi que les xifres del creixement posterior ja no són tan accentuades. Tan sols despunta

⁸⁹ Defugim d'utilitzar les dades de 1354 perquè és un d'aquells anys que l'hem calculat sabent amb certesa només el valor d'un sol trimestre. En canvi coneixem gairebé tots els valors sencers de 1355.

la suma ja indicada de 1384, i la de 1372. La resta tan aviat són més altes que més baixes de 1355, però sense abruptes. A finals de segle les imposicions tornen a aproximar-se al valor de la mitjana centúria, amb un creixement molt poc significatiu

Fins aquí la tendència. Amb alts i baixos marcats, però sense que es pugui afirmar una línia marcadament creixent, ni tampoc decreixent. En tot cas, un creixement moderat, com si fóssim en un període de dessacceleració.

Però aquesta tendència, reflecteix fidelment el nivell del comerç pel consum al menut a Cervera? No està tan clar que les altes recaptacions de 1372 i 1384 signifiquin una major afluència de productes. Bé pot tractar-se d'un augment dels preus de les mercaderies que encanria el valor de la imposició, fins i tot havent-se reduït -qui sap- la quantitat de mercaderies

La mateixa reflexió ens fem en els períodes menys fructífers. Vejam que ens ofereix la dispersa i minsa documentació referent a preus, i la situació econòmica i monetària al Principat per explicar la nostra tendència

Hom sembla estar d'acord en precisar que la crisi econòmica que afecta la Corona d'Aragó va actuar a dos nivells: el gran comerç i la banca, i la prosperitat general (90)

Seguint PIERRE VILAR, ens adonem que des de 1333, amb el "mal any primer", es succeeixen els accidents naturals i les epidèmies de pesta. Aquests factors conjunturals (de vegades no ho són tant, però) i els d'indole estructural, que explicarem al seu moment, fan iniciar el període de davallada a partir dels anys posteriors a la pesta negra 1350, i més accentuadament a partir de 1380. A nivell del gran comerç, fins i tot és possible que aquests fossin els moments de prosperitat, fins mitjan segle XV. No és fins 1380 que es revelen les conseqüències profundes del desequilibri demogràfic, diu VILAR (91). Per la seva banda, com indica la mateixa C. CARRERE, no és arbitrari que iniciï l'estudi de la crisi barcelonina el 1380 (92)

Les sèries de preus i salaris de HAMILTON per Aragó, Navarra i València són ben interessants. Després de la pesta i fins 1380 s'observa una alça tant de salaris com de preus

90 La síntesi de Josep M^e SALRACH i d'Eulàlia DURAN es especialment il·lustrativa Història dels Països Catalans (dels orígens a 1714) II (Barcelona, 1982), 900-904

91 VILAR Catalunya dins l'Espanya moderna II 147-185

92 CARRERE Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi I, 5-7

síntomes ja d'un desajustament econòmic a la base. La inflació i la fluctuació dels preus en productes bàsics als volts de 1370-1380 eren l'anunci de la depressió que s'apropava (93).

PREUS A NAVARRA, VALENCIA I ARAGO SEGONS HAMILTON

Navarra: Index 1421-1430=100	Aragó: Idem
1280-1286.....23,3	1276-1277.....45,6
1309-1310.....23,4	1306-1307.....28,3
1328-1330.....27,6	1333.....52,8
1340-1344.....22,7	1350.....46,3
1351-1355.....39,7	1363.....72,4
1366-1370.....53,8	1373-1374.....111,6
1376-1380.....75,1	1378-1380.....90,1
1396-1400.....89,3	

València: Idem

1380.....122,5

Alguns preus que hem recollit amb documentació municipal segueixen les oscil·lacions següents:

Forment (94)	Safrà (preu més corrent, ja que oscil·lava) (95)
1333.....25s. migera	1340.....3s migera
1340.....10s. "	1352.....5s. "
1372.....20s. 6d. "	1375.....3-4s "
1375.....10s. "	1382.....4s "
1376.....80s. "	
1380.....13s. 6d. "	
1382.....12s. "	

La documentació municipal, tot i ser abundant, no és prou seguida com per reconstruir una cronologia fidel de la crisi. Amb tot tenim un grapat d'imatges molt colpidor. Recollim

93 J. HAMILTON: Money, prices and wages in Aragon, Valencia and Navarra (Cambridge, 1936)

94 AHCC Consells 1332-1333, 108v, Manifest CC 1340, 7v, Claveria 1372, 32r, Manifest FM 1375, 7v, Claveria 1380, 62v, Manifest P 1382, 5v.

95 AHCC Manifest CC 1340, P 1352, FM 1375, P 1382.

ara aquelles que ens poden ajudar a interpretar la tendència de les imposicions

El context general són les mortaldats i els "càrrecs" de la vila (dificultats econòmiques), però de vegades la documentació és encara més evident (96)

- 1362 referència al gran número de pobres que hi havia a Cervera.
- 1376 el Consell no pot aconseguir moneda ni per mitjà de talles ni per altres sistemes
- 1377 de nou referència a l'alt nivell de pobresa imperant
- 1378 molts no volen pagar els fogatges
- 1381 nombroses penyores en la recaptació de la queta dels qui no han pogut volgut pagar
- 1383 bandositats i perill d'avalot.
- 1384 molts morts i malalties a la vila

Així doncs, què ens indica la gràfica de la suma anual de les imposicions?

Per començar hem de dir que compten dues variables mercaderies i preus (quantitat i qualitat). Les possibilitats són ben variades ja que poden donar-se cada una independent, i també entrar en combinació

El primer pas important és de 1337 a 1354. Abans i després de la peste negra. Amb index de 1337 només cinc anys després de l'epidèmia s'ha arribat a 145. Evolució dels preus és diferent geogràficament. Estem en uns moments de fluctuacions, on l'augment de preus anà acompanyat del de salaris, cosa que dissimulà els efectes de la mutació. Mentre a l'Aragó s'observa una baixa dels preus, a Navarra veiem l'efecte contrari.

Hem de considerar però, que en el conjunt de 1337 no hi havia ni la imposició de la carn, ni la del blat per moldre, totes dues substancialment importants. D'haver-se cobrat -no ho sabem (com a mínim no consten)- ens trobariem amb un acusat descens del comerç abans i després de la pestilència. De moment no és sino una conjectura.

En tot cas, el més destacable és la tendència alcista. Diguem-ne recuperació fins al màxim de 1372. Aflueixen més mercaderies a Cervera? És probable que no. El 1362 és remarcable el gran número de pobres que hi havia a la vila. Incapacitats pel consum que no sigui bàsic. Els preus de Navarra i Aragó gairebé han doblat l'index de 30-40 anys enrera. Però el que és més

96 AHCC Consells 1362, 18v Claverna 1376 79r Consells 1377, 8r Claverna 1378, 90r, Claverna 1381 61v Claverna 1383 74v, Claverna 1384, 85r

important: la migera de forment es ven al doble de l'habitual a Cervera aquell 1372, i donades les necessitats del Consell, la imposició (del peix només?) s'ha augmentat el 1366 (97). És fàcil, doncs, interpretar que aquest punt tan alt de 1372 reflectís un moment d'alça de preus, no només d'increment del comerç menut. D'altra banda, és entre 1365 i 1378 que els fogatges indiquen una davallada important demogràficament. El mercat consumidor potencial pot haver-se reduït més d'una tercera part.

No coneixem els preus de 1373, però el rebrot tímid de 1376 bé pot reflectir uns preus astronòmics del forment. Aquest any va arribar a la xifra més alta que hem comptabilitzat mai: no res menys que a 80s. la migera (el preu normal era de 10s. la migera). A més, el Consell es queixa que no pot aconseguir diners per mitjà de les lletes. Sembla clar que la capacitat de consum estava minvant progressivament.

Però el total de les imposicions va ensorrar-se el bienni 1378-1379. Es va anar per sota de l'índex de 1355 i per sota de la mitjana de tot el període.

D'una banda, molta gent no vol (o no pot) pagar els impostos dels fogatges, d'altra tenim documentades queixes dels fraus que feien a les imposicions el 1377 de manera que moltes gairebé es perdien totes. Els Consellers deien que s'entraven productes de forma fraudulenta, sense pagar (98). El motiu ha de ser cert i deuria tenir incidència però no explica una disminució tan marcada només un bienni. I és que els preus també continuaven augmentant. A Navarra triplicaven el nivell dels anys anteriors a la pesta, i a l'Aragó duplicaven els de 1350.

Ens trobem en un moment que la crisi, com deia VILAR, ja manifesta obertament els seus efectes. Com veiem en el gràfic, continuen les fluctuacions, però les dificultats són òbvies. Estem a la porta de 1380, moment que hom considera l'inici real de la crisi que duraria fins mitjan s. XV.

Els preus són alts i no s'observa cap creixement del consum. Només alts i baixos que indiquen desequilibri, però no avenç. La documentació de 1381 ens parla de nombroses penyorcs fetes als qui no pagaven, i el 1383 de les bandositats i el clima d'agitació social que es viu a la vila.

El 1380 observem una altra alça del preu del forment, i

97 AHCC Consells 1366, 14v

98 AHCC Consells 1377, 34r

dos anys després també del safrà. A València, amb índex de 1420-1430, els preus superen de valent aquest nivell.

Però el canvi més espectacular és l'alça radical del valor total de la Imposició el 1384, quan les dificultats són cada cop més evidents. S'agreuja la crisi, o bé tenim un respir puntual? Ens decantem per la primera opció sense vacil·lar.

Ja hem vist que els preus continuen a un nivell alt. L'any 1384 es produeixen les epidèmies i les cròniques parlen de "grans morts i malalties a la vila". El Consell, angoixat per la manca de diner decideix de treure més profit de les Imposicions. El 31 de desembre de 1384 (començament d'any, per tant) acorden augmentar la Imposició de la can, que passava de 4 a 5 d./liura; la del vi, que pagarà el terç en lloc del quart; la del forment també s'incrementa, i totes les altres doblarien el seu valor (99).

És obvi, doncs, que el nivell de 1384 fou conseqüència d'una alça de la proporció del tribut, reflexe de les necessitats municipals.

La decisió al 1384 s'havia pres en començar el període legislatiu. Els compradors de les Imposicions deuen confiar fer, com a mínim, el mateix negoci de sempre, sinó més. És possible que el consum, amb preus incrementats, hagués disminuït, i que l'any 1385 ja no esdevingués bon negoci arrendar les Imposicions. És una hipòtesi que la documentació no ens permet verificar com desitjariem.

El cas és que el 1389 l'índex arriba al tercer punt més alt de tot el període, probablement amb l'increment del tribut vigent des de 1384.

El que és cert, és que, alhora que augmentaven els preus i els valors globals, es dona un procés de poca rendibilitat de les Imposicions. Possiblement a causa de la baixa demogràfica i per la reducció de la capacitat adquisitiva

Un sector bàsic, el tèxtil, ens en ofereix un exemple. Els paers es queixaven que aquell 1388 la Imposició de la llana només donava entre 50 ó 60 lliures, mentre que abans no baixava de les 100 ll. (100). És simptomàtic.

En definitiva, doncs, un període caracteritzat per continus alts i baixos. La tendència no era a l'alça continua per dos motius perquè la població disminuïa i per tant el consum, i

99 AHCC Consells 1384, 4r 5r

100 AHCC Consells 1388, 19r.

perquè la poca població existent també consumia menys en minvar llur capacitat adquisitiva tot augmentant els preus. Per tant, una tendència ascendent marcada pel major consum o per preus a l'alça es veia interferida pels factors esmentats. Igual que els alts preus impossibilitaven una tendència decreixent, tot i la minva del consum.

De no haver-se doblat políticament la Imposició el 1384 (i en endavant, suposem) la dècada dels vuitanta s'hauria caracteritzat per una contracció constant. De fet, aquesta deuria ser la tendència real del comerç.

Resumint: preus alts, reducció del consum per imperatius econòmics de pobresa, i inestabilitat en la percepció municipal de la imposició com a recurs financer del pressupost.

3.1.4. Particularitats

Dins el conjunt de les Imposicions n'hi havia tres que tenien una importància decisiva: el vi, la carn i la farina. La suma de les tres sovint voltava entre el 70 i 80% del total de totes les Imposicions que cobrava el municipi (FIGURA 70).

IMPORTANCIA DE LES PRINCIPALS IMPOSICIONS

Any	%Vi	%Carn	%Flequera Pes Molins	%Les tres junes
1337	15,1	-	(24,6) blat	-
1354	10,2	24,5	23,4	42,5
1355	22,3	23,0	19,2	64,5
1356	15,9	28,6	23,4	67,9
1360	20,5	20,9	27,2	68,6
1363	25,1	25,0	21,0	71,1
1372	40,9	20,3	18,4	79,6
1373	27,8	27,4	19,2	74,4
1376	41,8	23,9	14,5	80,2
1378	22,2	31,2	22,3	75,7
1379	18,5	31,9	23,1	73,5
1380	37,7	24,9	17,9	80,1
1381	30,5	27,7	19,9	78,1
1383	29,5	30,1	19,0	78,6
1384	36,6	23,1	18,9	78,6
1385	36,3	27,2	16,7	80,2
1389	35,5	28,5	16,8	80,0
1395	19,1	32,5	25,0	76,6

D'aquest quadre es desprèn que la resta de productes havia anat perdent terreny progressivament. La importància

d'aquests tres productes alimenticis, va doblar-se al llarg de trenta anys (FIGURA 71).

Una observació atenta de l'evolució percentual de cada un dels tres productes alimenticis, ens revelarà quelcom interessant. No es tracta tant de destacar l'augment absolut en quantitat de diner, sinó d'aconar-se que tres productes gairebé tenien la totalitat del comerç al menut. Tan sols al voltant d'un 20% dels ingressos de les Imposicions eren de productes manufacturats a finals del nostre període, mentre que al començar la proporció era doblada. No hi ha cap dubte que el consum i el comerç de manufactures havia minvat. Els productes de pell, per exemple, significaven un 4,2% del total de les Imposicions el 1337, i un excepcional i inaudit 13% el 1355. Des de 1383 no van passar més del 3%. El mateix safrà, important la primera meitat de segle, va estancar-se en percentatges que rondaven el 2 i el 3%.

És lògic de pensar que en temps de crisi, com la darrera part de segle, disminuïssin els productes prescindibles, la qual cosa provocava automàticament una creixent importància percentual dels productes dels quals no es podia prescindir, els alimentans.

Pot ajudar a corroborar l'anterior hipòtesi el fet que amb xifres absolutes no s'observa una línia ascendent clara i decidida en els tres productes. Només la imposició de la carn sembla seguir aquesta tendència. De 1383 en endavant el valor de la imposició de la carn estava per damunt de la mitjana d'aquell període. El pes del molins i la flequeria, tret de quatre punts alts distribuïts, no manifesta creixement i el vi es mostra totalment irregular. Però deixem les particularitats per l'anàlisi que encetarem tot seguit.

a) La Imposició del vi

Ja hem dit que eren tres les Imposicions que concentraven la major part del negoci. Però sobretot la del vi i la carn s'alternaven el primer lloc. També a Barcelona, des de 1330 fins 1412, la imposició del vi fou la més productiva de totes, seguida de la carn (101). El fet deuria ser generalitzat. A la regió de l'Auvergne, a Saint-Flour, per exemple, la imposició sobre vi es recollida des de 1345. Aviat va esdevenir

una porció imprescindible, no de l'impost indirecte, sinó del conjunt del pressupost, junt amb la talla (102)

Però a diferència d'altres imposicions, la del vi presenta una gran irregularitat (FIGURES 72 i 73). En deu anys, de 1363 a 1372, ha doblat amb escreix el seu valor. En endavant, els alts i baixos són molt accentuats. En general, la imposició del vi, segueix la mateixa tendència que hem descrit pel total anual recollit.

En un principi (1333) el vi que es comerciava a Cervera estava gravat en 1/8 part, que era equivalent a pagar 30 diners per lliura. A les darreries de segle, en canvi (1384) ja es deixa de gravar amb el quart (1/4 part) com sembla ser que es feia, i passen a recollir no res menys de 1/3 part del producte. L'equivalent en moneda és 80 diners per lliura, en lloc dels 60 diners vigents fins aleshores (103). En mig segle, per tant, el gravamen ha sofert un increment brutal. Aplicat a un producte gairebé de primera necessitat, pot entendre's l'alça observada precisament el 1384.

Com hem vist en una altra ocasió, el blat i la verema eren els dos productes més controlats i intervinguts pel Consell. La institució vetllava d'apropr el seu provisionament en qualitat de productes alimentaris bàsics. La política municipal d'abastiment i/o protecció de vegades entrava en conflicte amb els interessos dels arrendataris de les imposicions. De la documentació en desprenem que el vi foraster estava subvencionat o franc d'imposició. Els paers de 1377 plantejaven com un contrasentit el que es venés la imposició del vi amb les condicions de costum, i el fet que es desitjava que entrés vi a la vila. S'entenia la imposició com un possible entrebanc a l'importació de vi. En efecte era així. Amb els gravàmens que sofria el producte (possiblement s'aplicava el quart) no era cap bon negoci entrar vi a la vila. El Consell s'arriscà a tot. No volia perdre aquella font d'ingressos i va vendre la imposició. Advertien als compradors de la imposició que no es queixessin perquè es fes entrar vi. El de fora, per això, no podria vendre's fins que s'exhaurís la producció local (104). Però aquesta actitud municipal ja havia portat problemes l'any anterior, quan els arrendadors veient que es deixava entrar vi (franc?), decidiren de no pagar allò que encara devien (105). Des del

102 Albert RIGAUDIÈRE Saint-Flour. Ville d'Auvergne au bas Moyen Age 2 vols (Paris, 1982), 905-907

103 AHCC Consells 1332-1333, 93r, 1384, 5r

104 AHCC Consells 1377, 3v

105 AHCC Clavera 1376, 31r

moment que els particulars adquirien el dret de cobrar la imposició, se sentien legitimats per exigir-lo a tothom. Treure'n el màxim rendiment era coherent, i aquesta lògica xocava amb els privilegis atorgats.

D'una banda el municipi feia pactes bilaterals amb d'altres universitats a fi i efecte de privilegiar cert comerç. Els impositadors, en canvi, no estaven de romanços i no entenien de tractes privilegiats, ja que en darrera instància els perjudicats eren ells. Això és el que passava amb el blat i el vi mercadejat amb els de Vilagrassa (106), i amb el privilegi i exempció dels clergues (107), sobre el qual ja hi tornarem. De la picaresca del frau ja n'eren prou conscients ells mateixos quan descobrien raïm amagat i dissimulat amb l'herba i la fruita que hom entrava al recinte urbà (108)

b) La Imposició de la carn

La Imposició de la carn (FIGURES 74 i 75) rivalitza amb la del vi en importància. Ara l'una, ara l'altra, ocupaven el lloc preeminent de la rendabilitat. A diferència de la del vi, la Imposició de la carn apareix força estable i amb una línia definible. La seva importància acostumava oscil·lar entre 1/3 i 1/4 part del total de les Imposicions.

Seguint la seva tendència, s'observa una línia ascendent, tot i que no és continua ni regular. Fins 1373 la Imposició i probablement el comerç de la carn creix sense parar. S'estanca entre el 1376 i 1381, per passar de la mitjana a partir d'aquest moment i fins el final del període, probablement a conseqüència de l'augment de preus apreciable des de 1380.

Les mesures adoptades pel Consell el 1384 també van incidir en la carn. El producte estava gravat amb 3d. per lliura des de 1358 (109), i amb 4 d/l. des de 1372, com a mínim (110). L'increment d'un diner més per lliura el 1384 (passà de 4

-
- 106 AHCC Claverna 1333, 24v.
 - 107 AHCC Consells 1355, 62r.
 - 108 AHCC Consells 1377, 34v
 - 109 AHCC Consells 1358, 46v.
 - 110 AHCC Consells 1372, 24r.

a 5) es va notar en el total d'aquell any (111). Igual que comentarem amb el total anual, la carn segueix la tendència amb força fidelitat. El mateix 1384 el Consell es proposava d'actuar en el frau que era reconegut en les Imposicions de la carn i del safrà.

c) La Imposició de la farina

La nostra trilogia de productes bàsics en l'alimentació, i també en el pressupost, es completa amb la Imposició que gravava la farina (FIGURES 76 i 77).

En les primeres ordenacions referents a la Imposició, les de 1337, només es plegava sobre el blat. Suposava el 24,6% del total anual. De ben segur que aquell any també agrupava el blat que es duia a moldre i la flequera. Després de 1354, el percentatge del blat (blat de plaça, es diu de vegades per no confondre¹⁾) oscil·lava entre 1,1 i el 7%, com casos extrems.

Per tant, des de 1354 trobem blat de plaça, i també pes de molins, o blat per moldre. La Imposició a les flequeries ens apareix el 1360. Durant 3 anys, fins 1363, es venia al marge de les dues anteriors, però a partir de 1373 ja s'arrendà continuament amb el pes dels molins.

La seva importància dins el total de les Imposicions és notòria. El 1360, per exemple, va ocupar el primer lloc en rendabilitat, i el segon el 1354, 1356, 1378, 1379, i 1395, després de la carn.

La tendència que observem en la seva gràfica particular segueix la línia de la suma total de les Imposicions. A més a més dels màxims de 1372 i sobretot 1384, en presenta un altre el 1360. El punt més baix de la inflexió és el 1376 i no el 1378-1379 com era comú.

No és casualitat que la mínima rendabilitat, el 1376, coincideixi amb el preu més alt mai conegut pel forment: vuit vegades el seu preu normal. Amb un preu alt, la Imposició del blat del moli no va créixer per la baixa capacitat adquisitiva del moment. El mateix 1376 el Consell no podia aconseguir diner de les talles de caràcter veinal. El mateix municipi va haver de subvencionar el blat a 50 s, i rebaixar-lo més encara després per posar-lo a l'abast dels consumidors.

¹ AHCC Consells 1384, 7r.

La inflexió del 1376 és real. Minva del comerç per la conjuntura dels preus, i per la misèria dels consumidors.

El 1372 en canvi, moment d'alça, també coincideix amb alça de preus, però a un nivell que s'hi podia arribar (20 s/migera). Això permetia comprar blat i empobrir-se; però a 80 s/migera ja deuria ser gairebé impossible de comprar-ne.

Com totes, la imposició del forment també va incrementar-se el 1384 per decisió municipal, i això explica el màxim d'aquell any

Una de les poques notícies que ens ha arribat d'aquell 1333 és que la imposició del pes dels molins es vendria per tot un any. Sistema que perdurava encara el 1337, però no després de la pesta: el 1354 ja trobem vendes fraccionades trimestrals.

d) La Imposició del safrà

Ja ens hem fet ressò de la importància safranera de Cervera. La vila probablement no era un centre exportador de safrà en el comerç regional o nacional. D'altra banda, qui més qui menys, molts veïns de Cervera manifestaven brins de safrà en les seves propietats. No era d'estranyar, doncs, que la imposició del safrà -malgrat el preu tan elevat del producte- no prengués un lloc capdavanter (FIGURA 78)

En xifres absolutes, els anys de màxim rendiment de la imposició foren 1354, 1337, 1363 i 1360, respectivament, amb uns 5 000 sous anuals aproximadament. A partir de 1363 observem un procés de disminució constant que ja no es recupera. Ni amb el doblament de la imposició dictada el 1384 no es va tornar a arribar a aquells nivells.

Els mínims es localitzen de 1378 endavant -excepte aquest any 1384, que despunta sol-, i fins finals de segle, quan el valor de la imposició del safrà sols és d'un 20,3% del que havia estat feia quaranta anys, el 1354.

Si considerem que el preu mitjà del safrà va anar augmentant progressivament, hem de pensar que la tendència a la baixa, des de 1376, suposà una minva molt apreciable en l'fluor comercialització.

Pel que fa a la importància relativa de la imposició del safrà, la tendència és lleugerament diferent a la de valors absoluts. Els ingressos pel safrà foren interessants sobretot el 1337 i 1354, quan la imposició suposava el 18,9% i el 15,3%

respectivament del total. A partir d'aquest moment i malgrat els valors absoluts de 1360 i 1363, la rendabilitat d'aquella imposició va baixar considerablement, essent al voltant del 7-8%, la meitat que en anys anteriors. Una tercera i definitiva fase de la imposició del safrà s'ancetà el 1372, quan en xifres percentuals, es va continuar desvaloritzant la seva incidència en el conjunt de l'impost: del 4,5% va anar baixant fins al nivell més baix, el 2,2% el 1395.

En termes relatius, per tant, el pes del safrà en el comerç cerveri va decreixer continuament (amb esporàdiques recuperacions) pocs anys després de la pesta de 1348.

e) La imposició del blat

Aquesta imposició grava només el blat que es duia a vendre a la plaça, i era independent, des de 1354, del blat que es duia a moldre. La coincidència de les dues en una de sola ens explica el màxim tan marcat de 1337.

La gràfica (FIGURA 79) ens marca dos anys especialment dolents pel que fa al blat que es vené a Cervera 1373 i 1376. És ben possible que la disminució fos afectada pels preus del forment. El 1372 s'havia doblat (no sabem que passà el 1373), i el 1376 vuituplicava el seu valor de costum.

La imposició del blat ocupava un lloc bastant pobre en el conjunt global. Tret d'aquell excepcional 24,6% del primer any (1337), del 7,8% del segon (1354), després oscil·là entre el 3% i el 4%.

f) Les altres imposicions

Sense documentació o referències complementàries que ens permetin interpretar les tendències de cada imposició, esdevé una mica absurd anar-les resseguint una per una. Davant la pobresa documental en aquesta matèria farem un seguiment global (FIGURES 80-87).

En la majoria dels casos hem observat que la imposició de 1354, la primera documentada després de la pesta, ha minvat el seu valor respecte la d'abans (1337). El cas de la imposició sobre les bèsties és ben clar: la disminució fou de més del 50%. Tret d'un esfondrament el 1355 i de l'alça coneguda el 1384,

presenta força estabilitat amb una lleugera tendència a la baixa d'ençà 1372. Però amb valors absoluts tan baixos com 500 ó 600 sous, les oscil·lacions afectaven poca quantitat de diner.

L'últim dels productes alimentaris gravat era el peix, que des del primer moment es cobrava junt amb la pella. Per les oscil·lacions que sofria no podem determinar per quin dels productes eren motivades. Nosaltres estudiarem aquesta imposició dins el context de les manufacturades, i en especial en el tèxtil (112).

En un primer moment eren tres de diferents les imposicions que gravaven el tèxtil: la de la pella, dels draps, i de la llana i sargils, per bé que les dues primeres deuen unificar-se d'ençà 1372, com a mínim. En el comerç de draps es reproduïen les queixes dels arrendadors contra els paers que enfranquien alguns mercaders perquè portessin draps a la fira. En algun cas el Consell compensava als afectats tornant-los part del que ja havien pagat, en concepte d'indemnització (113).

En xifres relatives i percentuals, la suma dels tres sectors vinculats al tèxtil van tenir una importància decreixent. Quan aquestes tres imposicions van tenir més incidència en el total va ser el 1337, que suposaven gairebé 1/5 part, amb el 18,8%. Però aquesta forta incidència minvà molt aviat. En quinze anys baixa al 8,1%. Mai més ja no va superar el llistó del 10%. A la dècada dels vuitanta oscil·lava entre un 6% i un 40%. Els mateixos paers es feien ressò d'aquesta tendència. Es lamentaven que en la venda de les imposicions de 1388 la de la llana només rendia la meitat que uns anys enrera (114)

D'altra banda, és molt possible que la imposició que grava els draps i que veiem desaparèixer després de 1363 es cobrés juntament amb la de la pella, i no amb la llana i l'estam.

La interrupció de la sèrie de la imposició dels draps coincideix del tot amb un augment bruscat de la imposició de la pella, el 1372 (hem de recordar que no s'han guardat registres de 1364 a 1371, inclosos). No obstant, però és improbable, també resulta possible que els draps deixessin d'estar gravats ateses

112 La "pella" eren draps de llana i fustany no confeccionats, i llana filada. També s'hi comprenien aquelles robes ja usades i d'un preu més baix (M^a Teresa FERRER GEC)

113 AHCC Clavera 1360, 93r.

114 AHCC Consells 1388, 19r

aquelles queixes contra l'enfranquiment del producte tot i que es referien al temps de la fira (115).

De ser certa la unificació, observariem que a partir de 1360 el comerç de draps i pella (i peix?) hauria anat decreixent paulatinament fins arribar a un punt baix el 1381, amb una lleugera recuperació posterior.

Com en les altres imposicions, el valor d'abans i després de la pesta ha disminuït; considerablement en el peix-pella, i menys en les altres. També el peix-pella es caracteritza per no manifestar cap alça espectacular aquell 1384 cosa que sí fa la llana, tot i que a finals de segle s'ha ensorrat fins els nivells de mitjana centuria

Una altra imposició que hem considerat conjunta és la del ram de la pell. En un primer moment s'havia arrendat en tres parts el cuir, la blanquena, i la sabateria. La primera va integrar-se aviat a la sabateria, i la blanquena amb la pellicena. Les tres plegades, però, van tenir poca incidència en el total sempre al voltant del 3%, llevat de 1355 que, no sabem per quin motiu, el seu rendiment es va disparar fins al 13%. Aquest any va quintuplicar de llarg el seu valor absolut de l'any anterior. Però l'any sobre (1356), la imposició va caure en un dels punts més baixos de tot el nostre període. No tenim elements per explicar aquests canvis tan accentuats.

Al marge d'això, el 1378-1379 observem el descens habitual, i el 1384 una altra alça molt notable que ja era prevista. En el període de 1389 a 1395 la imposició de la pell es va perdre en més del doble, arribant al límit més baix.

Una altra imposició múltiple és la que agrupava la mercena, l'argentera, l'especiera i la tendena. Els seus valors absoluts i relatius són insignificants. Tret del 4,7% de 1337, després gairebé mai no arriben al 2%.

En aquest cas no s'aprecia diferència perceptible abans i després de l'any de la pesta. En canvi el descens es acusat a partir de 1376. Només l'augment general de les taxes farà que el 1384 arribi als nivells inicials. Si prescindíssim d'aquell augment motivat per decisió municipal, probablement la imposició hauria mantingut una clara línia descendent la dècada dels setanta i dels vuitanta.

Les imposicions de la fusta, la ferrera i els portals es gravaven per separat des d'un començament. La de la ferrera era realment poc rendible: el seu benefici pel municipi no arribava ni per pagar el salari anual d'un paer que era de 200

sous. La fusta ho era una mica més, però poc. L'any 1337 la fusta sola va suposar el 3,4% del total. Probablement la contracció demogràfica va fer que el consum fos força més baix. Deuria ser pels volts de 1372 que totes tres van arrendar-se a l'hora. Tot i així, el seu valor relatiu no arribava, sovint, ni a l' 1%. Sols a partir de 1384, i fins finals de segle, va desvetllar-se, quan arribà al punt més alt (1395: 3%).

La gràfica ens manifesta la contracció tan notable de 1337 a 1354; i una alça, encara més acusada el 1356. A partir d'aquest moment aniria decreixent paulatinament fins el 1379.

De fet no sabem exactament en què consistia la imposició dels portals. Ens recorda aquell antic dret de portatge que es pagava quan s'introduïen mercaderies dins del recinte urbà murallat. És possible que fos això: un gravamen global pel dret d'entrada. A Barcelona, en efecte, es cobrava cada bèstia que entrava o sortia carregada de qualsevol cosa, a no ser que anés a moldre (116). Per tant era un impost sobre el tràfec i no sobre el consum.

Però la més atípica de totes les imposicions va ser la del siti. Hem de suposar que gravava el traspàs i les vendes de béns immobles, des de propietats de terra, albergs, terres cultivades i fins i tot censals i violans. Fet i fet, la terra podia ser un objecte més de comerç, una altra mercaderia.

La imposició del siti es va cobrar des d'un primer moment. El 1337 i el 1363 va ser la cinquena més rendible. Però en general el seu pes relatiu rondava l'1% i el 2%, amb excepcions. Després de la pesta, com totes les altres imposicions, va reduir-se a la meitat. Va anar creixent fins el 1363, i a partir d'aleshores va començar a baixar fins que, artificialment, el 1384 cresqué de nou.

3.1.5. Administració de les Imposicions

En no existir un registre propi per les imposicions, se'ns escapen molts detalls d'aquesta institució. Pensem que el seu funcionament i la seva estructura eren molt similars a les imposicions de Barcelona, per bé que més simplificat ateses les

proporcions de les sumes i la diversitat de productes gravats (117).

La documentació municipal menciona dues figures jurídiques: els compradors o arrendadors (118) de les imposicions, i els corredors. Els peers eren el tercer membre jurídic que hi participava, en nom de la universitat. A Barcelona els compradors es coneixien amb el nom d'afermadors, i s'ajudaven d'uns "colectores". En principi eren subordinats dels afermadors, però al s. XV foren controlats i nomenats pel municipi (119). A Cervera no apareix documentada aquesta figura.

Quan un any o un trimestre el municipi no trobava qui les comprés, aleshores l'impost es recollia sota responsabilitat del Consell. Els "collidors d'imposicions" eren els encarregats de fer-ho.

Ja hem dit abans que el municipi administrava i es beneficiava de les imposicions des del començament del s.XIV. Però en darrera instància era el monarca qui encara autortzava canvis substancials i qui tenia la capacitat d'imposar. El municipi no podia inventar noves imposicions ja que era un dret del rei que aquest havia cedit a les viles i ciutats.

El primer en lliberalitzar els municipis en aquest afer fou Alfons III El 1333, des de Montblanc, permetia a les viles i ciutats de Catalunya que augmentessin o disminuïssin les imposicions segons llur propi criteri. Anys després, en les Corts de Montsó de 1363, Pere III confirmava aquesta autonomia municipal en matèria d'imposicions, i preservava els municipis de les intervencions d'agents reials. Manament confirmat encara pel

117 Continuem seguint i citant el treball de BROUSSOLLE pel que fa al coneixement del funcionament de la institució ("Les imposicions municipals" 102 i ss.)

118 Utilitzarem els conceptes "comprar" i "arrendar" indistintament, quan ens referim als tractes del Consell amb els particulars, tot i que jurídicament es tracta de dues institucions diferents. Els contemporanis parlaven de "vendre la imposició", no obstant la propietat i la titularitat de l'impost no deixava mai de pertànyer al municipi. Per tant, es venen els fruits de l'impost, però aquest no s'aliena mai.

119 FONT "La administración financiera de los municipios" , 209

rei Joan el 1470 (120) on es reconeix que tot el referent a les Imposicions pertany a als regidors municipals.

Ni que no s'expliciti, no dubtem que la concessió es feia pel sistema de "l'encant públic" o subhasta. Els afirmadors o arrendataris que més diners oferen adquirien la responsabilitat de cobrar el dret als productes determinats. El benefici era tot allò que recaudaven de més respecte el preu que havien pagat per arrendar un servei municipal. El negoci, està clar, podia sortir malament i resultar que el preu d'arrendament fos superior al que s'havia col·lectat. Era un risc

Davant la demanda de diners pel rei, el Consell podia utilitzar les Imposicions segons li convingués. Aquell 1333 ja tenia un bon marge de maniobrabilitat. En una sessió van oferir-se diferents opcions: vendre les Imposicions per un període de 4 mesos; arrendar-la per tres mesos; arrendar-la també per tres mesos però rebaixar-ne el preu, o bé no vendre-la i aconseguir recursos per mitjà d'una talla al comú. També hi havia qui proposava que només es fixés la Imposició a 3 ó 4 productes. Després, d'un debat del consistori, es decidí delegar la qüestió a una comissió de prohoms, per a que els paers prenguessin la decisió final (121)

De l'afet en podem deduir que les Imposicions ja es venien cobrant des de feia uns anys, i també que no era un costum totalment regularitzat i estès. Tant podia arrendar-se com no, i era fluctuant als productes que afectava. La Imposició es deuria vendre o no en funció intrínseca a les necessitats puntuals d'aquell moment.

El que sembla, però, és que la Imposició -tot i el que hem dit- estava força institucionalitzada als volts de 1333. Hem trobat documentada una partida de despeses en concepte dels serveis per fer les ordinations precises per les Imposicions (122)

Un aspecte interessant és el dels terminis de l'arrendament. Les primeres Imposicions registrades (1337) eren venudes per tot un any. Els arrendadors havien de disposar tot el capital al començament, la qual cosa ja limitava els grups

120 "() E no entremetres directament o indirecta de aquell, remetent la exaccio, cognitio o jurisdicció de las ditas imposicions als consellers, paers, procuradors consols o jurats de las ditas ciutats, vilas e locs juxta serie ()" (CYADC I, 4, 25, 11)

121 AHCC Consells 1332-1333, 91v, 114v

122 AHCC Clavera 1333, 24r. La remuneració en serveis era de 225 sous i 6 diners

socials que podien tenir-hi accés. Sovint, però, es deixava a deure una petita quantitat. El sistema, que pressuposava l'existència de capitals disponibles, aviat va canviar. Després de la pesta ja trobem que normalment es venen per períodes de quatre mesos. Això entra, aparentment, en contradicció amb la tesi segons la qual després de la pesta s'haurien concentrat capitals en poques mans. Té relació una cosa amb l'altra?

De 1372 en endavant, i gairebé sense interrupcions, les imposicions es van tornar a arrendar anualment.

Hem de pensar que el sistema de partir-les obeïa, efectivament, a la condició econòmica dels possibles arrendadors. Evitar la insolvència a la meitat del període, trobar compradors amb més facilitat, ...etc. Això no obstant, quan sortia un comprador sovint el Consell no va desapropiar l'oportunitat.

El 1358 s'arribà a l'extrem de vendre'n algunes a quatre mesos i liquidar-les mensualment, i vendre'n d'altres només per dos mesos (123).

El termini d'arrendament no era quelcom arbitrari. El Consell estava mancat continuament de recursos. Sempre tenia necessitat de capital ràpid. Per aquest motiu mostrava un inequívoc interès en vendre les imposicions a un any en lloc de trimestres. Aquesta política feia que oferís tractes diferents segons el termini de l'arrendament. El 1377, per exemple, i tractant-se de la imposició de la carn, els paers l'arrendaven per 10.000 sous si era anual, i per 12.500 si era en terces. Aquell any concret, tenien serioses dificultats per trobar un comprador solvent que pagués tot al comptat. Finalment va ser un company ("companyó") de Ramon Serra qui va superar les 450 ll. d'un altre pretendent (124).

Els mitjans de finançació podien donar mil voltes. Un cert moment s'havia suggerit la possibilitat de vendre 1000 s. censals i atorgar la imposició de la carn anual a aquella persona que a finals d'any redimís el censal i pagués la renda corresponent, havent mostrat primer la seva solvència (125).

De fet, no faltaven els moments que el comprador no podia liquidar el tracte i demanava una moratòria del pagament.

El pacte bilateral entre paers i arrendadors donava dret als segons a fer pagar la imposició a tothom. A part del

123 AHCC Consells 1358, 46r.

124 AHCC Consells 1377, 3r, 5r.

125 AHCC Consells 1377, 3r.

tracte, això és el que interessava als arrendadors, que feien benefici quants més productes taxessin.

Tothom, en principi, estava obligat a aquest impost indirecte. Però els problemes i els conflictes es repetiren continuament.

A Barcelona, el conflicte amb el bisbe sobre si els clergues havien de pagar Imposició o no, es troba el 1328 (126). A Cervera, el 1333 ja feia temps que tenien el mateix contenciós amb el bisbe de Vic. I no eren només Barcelona i Cervera. Els paers de la nostra vila enviaren missatgers a Manresa, Berga, Vilafranca i Montblanc per saber com ho havien resolt allí (127).

L'enuig dels compradors de la Imposició rebrotà continuament: el 1355 exigeixen que se'ls torni diners (el bisbe era a Cervera i havia comprat molt vi sense pagar l'impost). El 1356 sembla que el municipi havia aconseguit fer cotitzar els clergues, però el mateix rei reclamà aquestes quantitats. Semblava ser que arreu el problema es resolvia igual. El rei es manifestava clarament contrari a què els clergues paguessin Imposició (128).

En canvi, un privilegi del mateix Pere III obligava als clergues a pagar quatre sous per mii en questies i comuns de la vila (129).

En endavant, els preveres no pagaven Imposició, però els paers van estrényer el control per evitar els abusos. Un dels sistemes era obligar-los a pagar, i retornar-los el valor de la Imposició mensualment, en presència del seu degà (130).

126 BROUSSOLLE "Les Impositions municipales..." 14

127 AHCC Claveria 1333, 24v. BOSCH i XAMMAR, a qui cita FERRO, assenyalaren que els eclesiàstic estaven immunes a les càrregues i exaccions municipals. Però dubtem d'aquestes afirmacions com a mínim per al segle XIV (FERRO El Dret Públic Català... 151, notes 78, 81).

128 Les Imposicions cobrades als clergues durant un any i nou mesos sumaven 60 lliures. El rei forçà i penà la universitat perquè les retornés (AHCC Consells 1356, 37r-38v, 21r)

129 AHCC LP 1359 desembre 21, 92r Per "comuns" cal entendre les talles que es collectaven, no pas les Imposicions.

130 Això passava el 1377. El 1384 s'insistia en el control a que estaven sotmesos per evitar abusos en la compra franca de carn, sobretot (AHCC Consells 1377, 34v; 1384, 11v)

Però els fraus i la vulneració del tracte venia de més cantons, segons les queixes dels afirmadors. El motiu principal eren les franqueses que els paers atorgaven unilateralment, negligint els drets dels impositadors i perjudicant llurs interessos. Això és el que passava amb el comerç de blat i safrà amb Vilagrassa (131); als mercaders que es pretenia que vinguessin a la fira; i als mercaders de Berga, Camprodon, Ripoll, Perpinyà i Puigcerdà que entraven pelles (draps barats) amb franqueses, etc... (132) Els compradors de les imposicions lesionades aleshores eren indemnitzats, però no sense abans comprovar els paers si aquells tenien algun compte pendent amb el Consell (133).

Encara trobem casos extraordinaris d'indemnització: quan, per exemple, la sequera no deixava moldre els molins i la imposició del blat a moldre (o pes dels molins) es perdia (134).

De fet, qualsevol cosa que potenciés o entrebanqués el comerç i les importacions era captat aviat pels arrendadors. Fins i tot es queixaren de la prohibició del joc en temps de verema. Segons ells això limitava i obstaculitzava que vingúés més gent. Salomònicament, el Consell decidí de permetre el joc només als forasters. Realment, la tafureria estava prohibida per ordre de Jaume II des de 1323 (135).

Pel que fa al motiu exprés de la imposició municipal, Broussolle va indicar que en la seva fase primerenca anaven destinades a sufragar despeses concretes: el matrimoni d'Alfons III i la guerra amb Gènova. Amb el temps, indica, va tendir a regular-se i entrar de plè en el sistema ordinari de finançació.

L'expressió del motiu de la venda la trobem a Cervera fins dades relativament tardanes. Però això no és símptoma de poca institucionalització de l'impost, sinó d'autonomia municipal a l'hora de planificar la finançació de les despeses de la vila.

131 Les queixes vers Vilagrassa daten de 1333 (AHCC Claveria 1333, 24v)

132 AHCC Claveria 1360, 93r, 109r.

133 AHCC Claveria 1378, 62r.

134 El 1355 els paers retornaren 120 sous del pes dels molins perquè no podien moldre gaire, ja que la poca aigua que baixava es gastava regant dos dies setmanals i el moli funcionava poc (AHCC Claveria 1355, 62r)

135 AHCC Consells 1388, 53v; Pergamins s/n; LP 1323 octubre 28, 29r-29v. "Revocacio que'l senyor rei feyta de la tafurera que no nich haye en temps de fira ne en negun altre temps".

La imposició de 1333 sembla ser que anava destinada al rei. Però la recaptació s'esperava suficient com per pagar unes despeses que el Consell tenia previstes. Per tant, aquesta primera imposició documentada ja forma part -poc, però- del conjunt d'ingressos. Implica una planificació. És obvi que no s'adreçava automàticament al monarca, sinó que era el Consell el que decidia com i en què esmerçar-la.

La pràctica de dedicar una part d'imposició a les necessitats reials continuava vigent el 1355, de manera que Pere III es beneficiava de 3/4 parts de la suma total, i el Consell de la restant 1/4 part. El motiu ara, continuava sent l'armada contra els genovesos.

Però poc a poc apreciem més flexibilitat en la distribució dels recursos: el 1356 decideixen vendre més imposicions per aconseguir recursos precisos (136), el 1360, a més a més del rei, també s'esmercen a pagar rendes de censals i violans (137); el 1366 la venda d'imposicions és un recurs financer més al costat de les talles veïnals (138), el 1377 es ven la imposició de la cam amb diners per avançat perquè s'ha presentat una despesa que cal liquidar aviat (139), el 1378 es destinen, amb la venda d'un censal, a pagar deutes i rendes pendents (140).

En fi, el pagament al rei, tan tarda no l'interpretem com una càrrega feixuga adscrita a la imposició sinó com una decisió del Consell. No en va, la imposició era una forma important, com veurem, d'adquirir recursos, i les peticions reials una despesa corrent que calia satisfer com es pogués.

136 AHCC Consells 1356, 19r

137 AHCC Claveria 1360, 6r, 1v. No hem trobat cap referència en la documentació de 1360 que fes esment a pagaments a la Diputació del General. Sobre el finançament d'aquesta institució, en fa un breu repàs FERRO, Víctor. El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta (Vic, 1987), 243, 258.

138 AHCC Consells 1366, 20v

139 AHCC Consells 1377, 1v

140 Claveria 1378, 8v, 103r

3.1.6. Condió social dels arrendataris

En l'arrendament de les imposicions que van de 1337 fins 1395 van intervenir (considerant només els anys que tenim coneguts) un total de 250 persones, amb un promig de 14 individus cada any. Però només coneixem l'origen socio-econòmic de gairebé la meitat d'ells. Sembla normal pensar que hi hauria més gent amb ofici dels que realment hem documentat, però tampoc no hem d'esperar que ens constés el de tots. De ben segur que existia un bon grapat d'individus sense cap adscripció determinada: els que es dedicaven a la terra i n'eren propietaris terratinents, els rendistes etc.

En el llogatge de 1497, considerat molt complet en informació d'aquesta mena, un 23% dels censats no indiquen cap ofici o dedicació. No ens ha d'estranyar que al s. XIV trobem molts individus sense aquella adscripció.

De les 111 adscripcions que hem documentat referides a compradors d'imposicions, prop d'un 60% són mercaders. Aquest era, i amb diferència, el grup que més acostumava a invertir en aquesta empresa. Els altres col·lectius que també hi participaren foren els següents (FIGURES 88-91).

Període 1337-1395 (141)

Total impositadors	250
Total d'adscripcions	111
Mercaders	63
ram de la pell	12
notans	9
savis en dret	6
apotecaris	6
carnicers	4
medicina	3
corredors	2
senyors	2
moliner	1
hostaler	1
bosseser	1
candeler	1
espaser	1

141 La informació fa referència als divuit anys que hem pogut estudiar entre 1337 i 1395. Que el total no es correspongui amb el total d'adscripcions es deu a que hi ha dubtes en identificar alguns individus. Trobem el mateix antropònim amb oficis diferents. També cal anotar que dos dels quatre carnicers també consten com a mercaders, igual que un dels metges. La xifra de mercaders podria disminuir, en tot cas, en tres.

mestre.....	1
flequer.....	1
sastre.....	1
teuler.....	1

Total 116

La relació dels grups socials compradors d'imposicions és important perquè ens indica la disponibilitat de capitals per invertir. Segons el que veiem, és obvi que eren els mercaders els qui tenien, sovint, els diners necessaris per afrontar els arrendaments de les imposicions.

El ram del tèxtil no apareix en la relació perquè els drapers reconeguts que compraven imposicions també constaven com a mercaders. En tot cas tampoc no eren gaires. En canvi sembla un gremi florent el de la pell. Si la figura del mercader i draper es confon, en el treball de la pell el caràcter productiu i manual és ineludible. Blanquers, sabaters, cuiraters i pellers van intervenir en l'arrendament de les imposicions.

Seguidament ens apareixen dos col·lectius que anaren prenent importància en el transcórrer del s. XIV: els notaris i juristes, i els apotecans o especiers.

Però més que no analitzar cada un dels oficis que hi intervingueren, és més representatiu saber qui va comprar les imposicions més cares: el vi, la carn, el pes dels molins i el safrà. Aquestes eren les que necessitaven la intervenció de veritables capitals que es describssaven a "diners primers".

Podem dir que estem força satisfets del nivell d'identificació en aquestes quatre imposicions. Excepte en el cas del pes dels molins (o blat a moldre, o flequeria), el nivell de desconeixement de l'adscripció professional sols rondava entre el 10% i el 17%. Per tant les dades són bastant representatives.

Com observem en les gràfiques i quadres corresponents, els mercaders continuen sent el grup social que compra més imposicions: el 65,8% dels arrendadors de la imposició del vi -la més cara moltes vegades- eren mercaders, el 55,7% en el cas de la carn, i el 48,6% en el pes dels molins. On la presència dels mercaders és encara més accentuada és en la imposició del safrà, on representen el 70,9% dels inversors. Tots els altres grups socials estan representats en proporcions mínimes: només els notaris arriben al 6% en el safrà.

En la compra d'aquestes imposicions tan cares continuen presents individus del ram de la pell, algun que altre apotecari, a més dels juristes i els notaris.